

Mödet den 10de Juni.

Hr. Professor Dr. Theol. *Scharling* meddeelte följande Bemärkningar, foranledigede ved *Layard's Account of a visit to the Chaldæans Christians of Kurdistan (s. Nineveh and its remains, Vol. I. ch VI. VII.)*.

Til eet af de ikke mindst interessante Partier i *Layard's Værk: Nineveh and its remains, London 1849*, hörer den berömdte Reisendes Fortælling om sit Besög hos de chaldæiske eller nestorianske Christne i Kurdistan (I, c. 6. 7). Medens vi med glad Forbauselse see det gamle Assyriens pragtfulde Ruiner stige frem af det Stöv, som i Aartusender har begravet dem for menneskelige Öine, föle vi os endnu dybere bevægede ved at föres ind midt i et Samfund af levende Mennesker, der pludselig vække alle Erindringer om Folkeslag, hvis Historie ligesom blev afbrudt for 2500 Aar. Men denne Deeltagelse maa stige i samme Forhold, som det har al Sandsynlighed for sig, at vi i hine Kurdistans fjerne og vanskelig tilgængelige Bjergegne have opdaget Efterkommere af et Folk, hvis Skjæbne har været Gjenstand for saa mange anstrængte og dog frugtesløse Undersögelser, fordi man i Almindelighed henvendte Opmærksomheden paa ganske andre Punkter som Skuepladsen for dets Liv og Virksomhed end netop der, hvor man nærmest og med störst Rimelighed maatte have kunnet vente at finde den, Efterkommere af de ulykkelige Israeliter, som assyriske Konger bortförte fra deres Hjem i Palæstina, og som her, beskyttede af Landets eiendommelige Beliggenhed, have meer end andensteds som samlet Heelhed bevaret deres Eiendommelighed, rensat og forklaret ved den christelige Religions Indflydelse. Under alle de Forandringer, som de verdenshistoriske Omvæltninger have fremkaldt, og for hvis Skyld vi kun ved den videnskabelige Forsknings Hjælp vare

blevne satte istand til af meer eller mindre dunkle og utydelige historiske Mindesmærker at danne os en svag og ufuldstændig Forestilling om saamange forsvundne Slægters Liv og Skjæbne, er et Mindesmærke blevet tilbage i et levende Folks Tilstande og Sæder, der giver os et saa levende og anskueligt Indblik i en længstforvunden Old, som ingen Lærdom, udelukkende hentet fra skrevne og udhuggede Monumenter, var istand til at skjænke os. Paa en Tid, hvor det dannede og civiliserede Europa i den nærmeste Fremtid trues med at frembyde det sørgelige Syn af ældre Tiders fanatiske Stridigheder om theoretiske Religionslærdomme, viser sig midt i Asien hos et forglemt og overseet Folk, midt under dets i mange Henseender høist beklagelige udvortes og indvortes Forhold, en christelig Tænkemaade, hvis praktiske Fromhed i samme Grad vækker vor Agtelse, som Reenheden fra de Tilsætninger og Misbrug, hvorunder sædvanlig den österlandske Christenhed lider, vækker vor Forundring og høieste Interesse*). Til en Tid, hvor Spørgsmaalet om den ældste christne Kirkes Tro og Forfatning er en Gjenstand for lærde Theologers meest anstrængte Undersøgelser, fremstiller sig i lyslevende Virkelighed en Menighed, der indtil selve Navnet bevarer Billedet af „Nazaræernes” Sect, saaledes som den i mange Henseender maa have viist sig i de første Tider, da den hilsedes med hiint Navn i Palæstina.

Layard er dog ikke den Første, som har vakt de vesterlandske Christnes Opmærksomhed paa det mærkelige Folk i de kurdiske Bjergegne, der har vidst at hævde det christne Navn i en usædvanlig Agtelse midt iblandt dets raae og overmodige muhamedanske Naboer, og der har bevaret den christelige Tro i en Reenhed, der hos engelske og nordamerikanske**)

*) „There are no sects in the East, and few in the West, who can boast of such purity in their faith, or of such simplicity in their forms of worship”.

Layard I, 268.

**) Thi forresten er Navnet „*Protestant*” paa Grund af romersk-katholske

Reisende har ladet disse östlige Christne vinde Navn af „Asiens Protestanter“. Allerede nogle Aar för *Layard* havde Dr. *Grant*, en Læge, som var ansat ved den nordamerikanske Mission i *Urmiah* (*Ooromiah*), gjorde Forsög paa at trænge ind til de kurdiske Christne i deres egentlige Hjemstavn; og de lagttagelser, som han ved denne Leilighed samlede, meddeelte han i et Skrift*), der förer fölgende Titel: *The Nestorians or the lost tribes*, London 1841 (hvis tredie Udgave, London 1844, er den som foreligger Forfatteren til nærværende Artikel).

Östen for det gamle Assyrien, adskilt fra dette Landskab ved en Række Sneehjerger, i den nordvestlige Deel af det nuværende Kongerige Persien (i en Deel af det gamle Medien) ligger Provindsen *Urmiah* eller, som Englænderne skrive Navnet, *Ooromiah*, Vesten for en 80 (engelske) Miil lang og 30 Miil bred Saltsöe. I denne Provinds ligger en Stad af samme Navn, der har en Befolkning af omtrent 20,000 Indvaanere, for störste Delen Muhamedaner. I denne Stad besluttede den episcopale Kirkes Missionsselskab i de forenede Stater (the Board of Missions of the Protestant Episcopal Church in the United States of America), efter en Rapport, som *Smith* og *Dwight*, der i 1831 besøgte Nestorianerne i Persien, havde af-

Missionairers Bagtalelse, ikke just et Æresnavn i Orienten, men sat lig med „*Frimurer*“, i Betydning af „en *Vantro*“. „Vi ere alle Brödre“ — sagde en ryggeslös Albanerhövding i *Amadiah* til *Layard*, hvem han önskede at overtøye om sit Venskab og sin Frisindethed — „vi ere alle *Frimurere*. Jeg bryder mig ikke om disse Tyrker og deres *Ramazan*. Vore *Maver* ere givne os til at fyldes, og vore *Munde* til at nyde gode *Ting*.“ *Layard* 1, 163.

*) Med *Layards* og *Grants* Værker har jeg sammenlignet, og med Hensyn til de fölgende Bemærkninger har jeg, foruden Skrifter af Forfattere, som skulle blive nævnte paa sit Sted, fornemmelig benyttet to andre samtidige Reisendes Beretninger, som deels selv have besøgt og beskrevet de omlyggende Egne med deres Beboere, deels have meddeelt historiske Oplysninger om de omhandlede saakaldte nestorianske Christne, nemlig *H. Southgate's Narrative of a tour through Armenia, Kurdistan, Persia and Mesopotamia* (London 1840, 2 Voll.) og *J. P. Fletcher's Notes from Nineveh, and travels in Mesopotamia, Assyria and Syria* (London 1850, 2 Voll.)

givet, at anlægge en Station, hvis Hensigt fornemmelig skulde gaae ud paa at styrke det religiöse Liv og udbrede større Liv og evangelisk Oplysning blandt de Christne, som i disse fjerne Egne paa mange Maader lide baade i borgerlig og kirkelig Henseende under fremmede, navnlig muhamedanske Herskeres Tyranni og Fanatisme. Ved et Möde, afholdt i October 1834, blev der taget den Bestemmelse, at understötte Missionairernes Bestræbelser ved at adjungere dem *en Læge* — en Forholdsregel, hvis Hensigtsmæssighed man maa undre sig over, at protestantiske Missionselskaber ikke tidligere havde indseet, saameget mere som de maatte være blevne opmærksomme derpaa ved det Held, hvormed de jesuitiske Missionairer blandt Andet netop ved Udövelse af Lægekunsten havde virket for deres Planer.

Det varede imidlertid over et Aar, inden nogen Læge meldte sig til hiin Post, som endelig Dr. *Grant* tilböd sig at overtage; men i denne Personlighed lykkedes det ogsaa at vinde en Mand, hvis udmærkede Egenskaber bidrog paa den glædeligste Maade til Opnaaelsen af den tilsigtede Hensigt, hvorom Begivenheder i hans eget Liv fra den Tid af, da han færdedes mellem Östens forskjellige, tildeels fjendtligsindede Folkeslag, afgive ikke mindre paalidelige Vidnesbyrd, end de anerkjendende Ytringer om hans Virksomhed, som findes i Layards*) og Southgates**) ovennævnte Skrifter. Efterat have virket i tre til fire Aar med stort Held i Urmiah, modtog Grant i Febr. 1839 Instructioner fra Missionsbestyrelsen, om at gaae til *Mesopotamien*, hvor man önskede at anlægge en Station, for deraf at vinde Indgang til de uafhængige Stammer af nestorianiske Christne, som beboe det egentlige Höiland midt imellem Sletterne ved Tigrisfloden og Bjergene, som adskille Kurdistan fra Landskabet Urmiah. Grant selv betragtede disse Bjergstam-

*) Nineveh I, p. 179.

**) Narrative I, p. 309.

mers bedre Veiledning og Oplysning for at burde være en Hovedgjenstand for den protestantiske Missions Virksomhed, dersom de ikke skulde blive underkastede samme Skjæbne som de fleste af deres Brødre paa Sletterne, hvilke ved de romerske katholske Geistliges Bestræbelser vare blevne bragte til at anerkjende Pavens Overherredømme. Tildeels i Tillid til de Forsikringer som den nestorianske Patriarchs Broder under et Besøg i Urmiah havde givet, at nemlig Grant paa Grund af sit Rygte som Læge kunde uden Fare lægge Veien over Hakkari-Kurdernes District, havde han fattet den Tanke, umiddelbart fra Urmiah at forsøge Reisen over Bjergene ind til de indre Egne, hvor de omtalede Christne boe. Men denne Route blev dog af Missionsbestyrelsen betragtet som altfor farlig, navnlig af Hensyn til det fjendtlige Sindelag, som de kurdiske Beboere og deres Hövdinge for ikke længe siden havde viist mod den første europæiske Reisende (*Schultz*) som havde vovet sig ind mellem dette Folk, for at naae til de nestorianske Christne. Kurderne selv ere et krigersk, vildt Folkefærd, som leve i en temmelig Uafhængighed deels som Nomader, deels i Landsbyer, bekjende sig til den muhamedanske Religion og staae i meget ondt Rygte for deres rovgjærrige*) og blodtørstige Charakter. Netop *Hakkari*-Kurderne, hvis Hövding havde ladet *Schultz* myrde, hørte til de Stammer, som havde hævdet sig en næsten fuldkommen Uafhængighed, og hvis Vildhed gjorde Overfald og Plyndring til deres daglige Haandtering. Istedetfor Reisen gjen-nem deres District blev det derfor *Grant* foreskrevet at følge den først angivne Route. I September 1839 befandt *Grant* sig i *Mosul*, hvor han gjorde nærmere Forberedelser til sit Be-

*) I en Samtale som *Grant* havde med en Kurder i Overværelse af en nestoriansk Biskop, der uden Sky bebreidede Kurderne deres ryggesløse Opførsel, erklærede den ommeldte Person ganske naivt til Forsvar for sin og sine Landsmænds Levemaade, „at man dog unægtelig kunde ved at plyndre en Landsby i een Nat vinde større Fordeel end ved at dyrke sin Jord i lang Tid". Slg. *Southgate* 1 p. 219, 281 — dog fra en lysere Side skildres Kurderne *Southg.* I, 286.

sög hos de Christne i Bjergegnene. Han overbeviste sig om, at den største Deel af de Christne paa Sletterne ved Tigris havde antaget den romersk-katholske Tro og erkjendte ikke den uafhængige Patriarch i *Julamerik*, men den af Paven i Bagdad indsatte Patriarch for deres nærmeste geistlige Overhoved. Disse Christne have Katholikerne udelukkende hævdet Navnet *Chaldæer*, medens de derved ligesom have paanödt de ikke-papistiske Christne i disse Egne Navnet *Nestorianer*, skjönt ikke dette, men hiint Navn er det, hvormed de egentlig selv ville betegnes. Uagtet de nemlig ansee Nestorius for uretfærdigen at være fordömt og fordreven af den græske Kirke, erklære de dog ikke at have nogen Grund til at opkaldes efter denne Mand, til hvis Navn der knytte sig ufordeelagtige Forestillinger om Kjætter; og endnu efter Patriarchen Mar Shimons Fordrivelse, hvorom vi nedenfor skulle meddele nærmere Efterretning, vedblev denne i sit Segl og i alle offentlige Documenter at före Titel af „*Chaldæernes Patriarch*”. Alligevel er det nu engang blevet en Nödvendighed at bruge Navnet *Nestorianer* om de ikke med den katholske Kirke unerede Christne i Kurdistan, for at adskille disse fra de papistiske*).

Fra Mosul afreiste Grant den 7de October 1839, ledsaget af to Nestorianer fra Persien, en Kurdisk Muulæselddriver og en tyrkisk Cavass (en Slags Politiofficiant), som Paschaen i Mosul havde medgivet ham. Efterat have sat over Tigris stod han paa det gamle Assyriens Grund, i Nærheden af Ninives Ruiner. Ved et Besög hos en Hövding af *Yezideernes* eller de saakaldte *Djævletilbederes* Sect fandt han i Begyndelsen en höflig, men kold Modtagelse, der dog snart omskiftedes med virkelig Venlighed og Hjertelighed, saasnart Yezideen opdagede, at Grant ikke, som han havde meent, var en Musselmand, men en Christen. Om Yezideerne har der fra gammel Tid hersket de

*) S. Grant S. 25. Layard I, 236. 260. Southgate II, 178 ff. Fletcher II, 178.

besynderligste Forestillinger*), som allerede antydes ved selve Navnet *Djæveltilbeder*. Jo større den Afsky er, hvormed de betragtes saavel af Christne som Muhamedaner, desto vanskeligere er det at vinde nogen rigtig Kundskab om deres Tro, deres Forfatning og deres Antal, hvilket sidste Grant mener om-trentlig at kunne angive til titusinde. Deres Tro paa en överste Gud, deres Ærbödighed for Christus, deres Iagttagelse af mange jödiske og christelige Skikke, Omskjærelse, Daab, Paa-skemaaltid, Nadvere, i Forbindelse med Levninger fra de gamle Sabæers og Ilddyrkeres Gudstjeneste**), deres Sky for at udtale Djævelens Navn***) eller paa nogen Maade udtale sig fornærmeligt mod „Mörkets Fyrste“, og deres dualistiske med Persernes Forestillinger om Ahriman beslægtede Tro — giver den Mening stor Sandsynlighed, at i disse Yezideer have de gamle *Manichæer* forplantet sig.

Reisen gik videre over *Amadiah*, hvor Tyrkerne have en Garnison og ikke tillade de Kurdiske Hövdinge nogen Adgang

*) Man see f. Ex. den förste europæiske Skribent, der omtaler Yezideerne, *Hyde*, *Historia Religionis Veterum Persarum*. Append. p. 549.

**) De knæle for den opgaaende Sol og kysse de förste Straaler, som beskinne en Væg eller anden Gjenstand i deres Nærhed; de ville ikke puste et Lys ud med deres Aande eller spytte paa Ilden, for ikke at besmitte det hellige Element. *Grant* S. 29. Slg. *Layard* Vol. I. ch. IX. *Fletcher* I. 225 ff.

**) *Layards* Besög hos Yezideerne traf sammen med et Barns Födsel i Hövdingen Hussein Beys Huus. I den almindelige Glæde derover beviste man Layard den Ære, at han skulde give Barnet Navn. Layard befandt sig i nogen Forlegenhed, da han ikke vidste, hvad Ansvarlighed han kunde overtage in standing godfather to a devil-worshipping baby; men, efter nöiere Underretning om at Navngivelsen ikke faldt sammen med Daabsce-remonien, gjorde han med en Compliment til sin Vært og hans Folk det Forslag, at Drengen skulde bære sin Bedstefaders Navn. Under Festlighederne sad Layard, omringet af Yezideer i Skyggen af nogle Træer, paa hvis Grene blandt andet en ung Dreng klavrede saa yderlig, at Layard ved at see det udbröd: „Dersom den Satans Dreng — —“ I samme Öieblik erindrede han sig med Fortrydelse, hvilket Anstöd han gav Forsamlingen; men det var for sildigt, og först efter en rum Tid kunde man tilgive den Fremmede en Uforsigtighed, over hvilken han bevidnede dem sin Beklagelse (p. 287 f.).

til Fortet; allerede denne Indskrækning af Kurdernes Magt syntes Grant en Fordeel, fordi den sikrede Communicationen med de uafhængige Nestorianer hiinsides Bjergene. Staden selv var forresten for en stor Deel ödelagt efter et Overfald af Raven-duz-Kurderne, og alle Beboerne led af Sygdomme, foranledigede ved det usunde Klima og ved den Smuds og Elendighed, hvori hele Byen befandt sig. Paafaldende var det for Grant at finde en saa stor Lighed mellem denne Stads jödiske og nestorianske Beboere, at han og hans Ledsagere ikke kunde adskille dem efter deres Udseende og Sprog. De Reisende hörte slemme Rygter om hvorledes Papisterne ved List og Vold söge at bringe Nestorianerne til at underkaste sig Paven*) Disse

*) Hvorledes det forholder sig med disse Omvendelser kan Fölgende tjene til at oplyse. Da *Layard* kom (1846) til *Bebosi*, en Landsby S. for *Amadiab*, fandt han, at Beboerne nylig vare gaaede over til den romersk-katholske Kirke. Han saae i Landsbyens Kirke nogle faa jammerlige Kobberstik, overdragne med grælle röde, gule og blaae Farver, forestillende Miracler, som *Helgene* og *Jomfru Maria* skulde have bevirket. Stykkerne vare ikke for længe siden stukne op paa de bare Vægge. „Kunne I forstaae disse Billeder?“ spurgte *Layard*. „Nei“, var Svaret; „vi have ikke sat dem her. Men da vor Præst (en Nestorianer) var död for kort Tid siden, kom *Mutran Jusuph*, den katholske Biskop, til os. Han stillede disse Malerier op og fortalte os, at vi skulde tilbede dem. Vi reve dem ned igjen. Men for denne Gjærnings Skyld fik vore *Kiajahs* (Landsbyens Overhoveder) Bastonnade af *Mahmud Agha*, Hövding for *Missouri*, og vi nogle Huller i Hovedet. Derfor lade vi dem nu være, hvor de ere. Og da Kurderne ere blevne bestukne til ikke at lade nogen Nestoriansk Præst komme til Landsbyen, saa ere vi nödte til at höre den katholske Præst, som *Mutran Jusuph* har sendt os“. Paa Alteret og Læsebordet laae nogle faa Böger — Bönneformler, Ritual og de hos Nestorianerne brugelige Skrifter. De vare ikke blevne forandrede, med Undtagelse af at *Nestorius's* Navn var omhyggelig bleven udslettet med en Pen. Söndags-Gudstjenesten var som sædvanlig, kun at der var tilföiet nogle Knæböininger for de maalede Billeder. (*Layard* I, 155.). Ogsaa *Southgate* (II, 227 ff.) bemærker, at den Forandring som Nestorianernes Kirkevæsen har undergaaet ved at erkjende Paven, mere er formel og af Navn, end virkelig. De have beholdt deres gamle Liturgie og kirkelige Böger, og hvad Forandringen af enkelte Ritus angaaer, er det den betydeligste, at *Nadveren* uddeles sub una specie, dog uden den latinske Kirkes mangfoldige Messeceremonier. Geistlighedens almindelige Cölibat o. m. andre den latinske Kirkes Institutioner var det endnu ikke lykkedes at indføre. Dog ville neppe de ro-

vilde derfor ved Indgangen til Bjergene ikke tillade Grant at trænge videre frem, förend han havde erklæret, at han ikke var *Katholik*.

Ved Ankomsten (15de Octbr. 1839) til de uafhængige Nestorianers District, tog den tyrkiske Cavass Afsked, af Frygt for at falde i Hænderne paa et Folk, hvis strænge Hævn over tilföiede Uretfærdigheder Tyrker og Kurder havde flere Gange lært at kjende*). „Til Grændserne af disse Vantroes District” — sagde Paschaen af Mosul til Grant ved hans Afreise — „vil jeg være ansvarlig for Eders Sikkerhed. I kan lægge Guld paa Eders Hoved, og I behöver ikke at frygte Noget. Men længere kan jeg ikke beskytte Eder. Disse Bjergboere anerkjende hverken Pashaer eller Konger, men fra umindelig Tid har enhver Mand været sin egen Konge”.

Ved hvert Pas, som Grant og hans Ledsagere kom igjennem, bleve de tilraabte af stærke og alvorlige Stemmer paa Syrisk: „Hvo ere I? Hvorfra komme I? Hvad mangler Eder?” Ved at blive nærmere underrettede om Hensigten af Grants Reise og ved at erfare, at han var Læge viste Beboerne megen Glæde og lagde en Venlighed og Opmærksomhed for Dagen, som var meget forskjellig fra den hykkelske og smigerfulde Höflighed, der ellers er almindelig blandt Christne, som ere underkastede tyrkisk og persisk Herredömmet. Denne Opførsel bevægede ogsaa Grant til at opgive den Forsigtighedsregel, som man i Mosul havde anbefalet ham, ikke at begive sig dybere ind i

mersk-katholske Missionairer opgive deres Bestræbelser for efterhaanden at faae flere og flere Forandringer satte i Værk.

*) „This hardy race — siger Southgate II, 244 — whose name is a terror even to the Kurds”. . . . *Layard* fortæller (S. 364) om de Vanskeligheder, han ofte havde med at holde Fred mellem sine Arbeidsmænd ved Udgravningen. Musselmændene vare altid strax rede til paa deres sædvanlige Viis at udskjelde de Christne; men de nestorianske Bjergboere optog denne Behandling meget forskjelligt fra de ydmyge Rajaher paa Sletten og replicerede med Epitheta, der löde ilde nok i Muhamedanernes Ören. Nu blev der grebet til Sabler og Geværer, indtil Layard fik lagt sig derimellem.

Bjergegnene, uden først at have erholdt en Eskorte fra Patriarchen. Efter en gammel nestoriansk Biskops Opfordring lod han sig nöie med at modtage en ung Nestorianer til Ledsager videre frem; og, udrustet med et Par af Biskoppens Haarreebs-Sandaler, som han ombyttede for sine tyrkiske Stövler, klatrede Grant med stor Besværlighed op ad de stedse steilere og vanskeligere Fjelde, indtil han naaede et Punkt, hvor en vid Udsigt aabnede sig for hans Blik ud over det Land, i hvis Klöfter Korset var blevet reist og hævdet i Aarhundreder, medens Krig og Forfølgelse havde fortrængt det paa saa mange andre Steder i Östen. Med Tak til Gud, som havde fört ham uskadet saa nær til sin Reises Maal, og med oplivet Haab om at see de fromme Önsker opfyldte, som havde foranlediget hans Reise, fortroede han sig tröstigen til sine nye Omgivelser, hos hvilke det ikke var ham nogen ringe Anbefaling, at en ung Nestorianer, som han tidligere havde i Urmiah været saa heldig at befrie fra en næsten fuldkommen Blindhed, sluttede sig til ham og gjorde ham bekendt for sine Landsmænd. Grant var Vidne til deres simple og höitidelige Gudstjeneste og deltog med dem i Nadverens Sacramente, der forvaltedes med Bröd og Viin, og efter hvis Nydelse enhver af de Deeltagende ved Kirkedörren modtog en tynd Skive Bröd, rullet om noget Kjödmad, som var indesluttet deri. Hjemme i Huset blev derefter holdt ordentligt Maaltid; men hele Söndagen blev höitideligholdt i en Stilhed, som man ikke let finder andensteds. Om Aftenen samledes Folk atter i Kirken, hvor der ligeledes hele Ugen igjennem Aften og Morgen pleier at holdes Bön*); dog holdt ogsaa Mange deres Andagt hjemme i deres Boliger foran

*) Slg. *Fletcher*, Notes from Nineveh S. 262: „de fleste Nestorianske Skribenter anerkjende, efter Skriftens Autoritet, som de sige, tre kanoniske Tider daglig: Morgen- og Aftenbönnen, medens Davids Ord: „Om Midnat vil jeg reise mig for at takke Dig“ anföres som Autoritet for en Gudstjeneste ved Nattetid. Men de senere Nestorianer iagttagte, hvad Lægfolk angaaer, kun Morgen- og Aftengudstjenesten. Geistligheden holder derimod endnu Nattetjeneste, hvor Psalmerne oplæses.

et Trækors, som de kysse, uden dog at betragte dette Symbol som Gjenstand for nogen Tilbedelse. Under Reisens Fortsættelse kom Grant blandt Andet til en By, med omtrent et hundrede Huse, hvor det blev fremhævet som en Mærkelighed, at iblandt denne Befolkning vare ikke mindre end fyrretyve Mænd, der kunde læse. Alle deres skriftlige Monumenter ere affattede i det gammelsyriske Sprog.

I Byen *Asheeta* gjorde Grant Bekjendtskab med een af Nestorianernes lærdeste Mænd, Præsten *Abraham* (Auraham), som i tyve Aar havde sysselsat sig med at læse og skrive Bøger og nu til sin høieste Forundring hørte Grant forklare ham den Hjælp, som Bogtrykkerpressen allerede saa længe havde været istand til at yde til skriftlige Mindesmærkers Udbredelse og Forplantelse. Der straaledede en ny Ild i hans Öine, da han hørte om Muligheden af at see en saadan Anstalt bragt tilveie i hans Land. Paa Grund af den hidtil brugte Afskrivning besad Nestorianerne kun Stykker af Bibelen, Een Evangelierne, en Anden Epistlerne, Psalmerne, Pentateuchen. En heel Bibel var dengang kun Patriarchen i Besiddelse af, og den var i et halvt Dusin forskjellige Bind. Johannis Aabenbaring og nogle af de mindre apostoliske Breve lærte de først at kjende ved den nordamericanske Missions Gaver. Dog vare Nestorianerne ikke uvillige til at antage disse Skrifter som bibelske, paa de andre Christnes anbefaling. De synes ikke at have hørt til Kanon, da en saadan blev fastsat hos dem*).

Grant lærte at kjende Landets Frugtbarhed, Indvaanernes Levemaade, deres Industri og Husliv. Medens Sneen bliver stedse liggende paa Fjeldtoppene, dyrkes Korn af forskjellig Slags lavere nede; i Dalene voxer Vindruer, Valnødder, Granatæbler og lignende Frugter. Dog er Qvægavl Indvaanernes for-

*) Den gamle Syriske Oversættelse af N. T., *Peschito* kaldet, fra Slutningen af andet eller Begyndelsen af tredje Aarhundrede, indeholdt i sin oprindelige Skikkelse kun de fire Evangelier, Ap. Gg., de paulinske Breve, 1ste Petri, 1ste Johannis og Jacobi Brev.

nemste Indtægtskilde; Landet flyder af Melk og Honning. Der findes Jern, Bly og Kobberaarer i Bjergene, ligeledes Svovl; og enhver Mand laver sig selv Krudt og Vaaben. Den storartede, romantiske Natur: de høie, sneebedækkede Bjerge, de uhyre Kløfter, med rivende Strømme, der bryde sig paa Klippestykker og danne skumhvide Vandfald; gjorde ikke mindre end disse Bjergboeres ædle Mine, stolte Holdning og høie Æresfølelse dybt Indtryk paa Grant. Ligesom Mændene, vare Qvinderne arbeidsomme, tarvelige, lærvillige og nöde ogsaa en friere og værdigere Behandling, end sædvanlig Qvinderne i Orienten. I Spidsen for den store *Tiyâris*-Stamme, som netop var den, hvilken Grant nærmest besøgte, stod ligesom hos de andre Stammer en Høvding, der førte Titelen *Malek*, der övede en stor, dog mere faderlig og patriarchalsk end dömmende og straffende Myndighed. Som den høieste Övrighed baade i geistlig og verdslig Henseende blev Patriarchen æret, hvis hele Stilling havde stor Lighed med den hebraiske Ypperstepræsts i den jødiske Stat. Udelukkelse ikke blot af Kirken, men af det borgerlige Samfund var en Form af stræng Straf, som Patriarchen tilkjendte for større Overtrædelser, og denne Bansættelse blev frygtet meget af Folket. Med stor Interesse hørte Alle paa Grants Beretninger om de europæiske Opfindelser, Dampmaskiner, Balloner o. m. a. Gjenstande, hvormed de havde ingen eller meget forvirrede og phantastiske Forestillinger. De glædede sig ved den Udsigt, der blev dem given til at faae Skoler og Böger til deres Underviisning. Blandt dem, der navnlig i høi Grad interesserede sig for Grants Planer til Folkets større Oplysning og Dannelse, var en Præst i en af Byerne, der førte et meget helligt Liv og havde gjort et Slags Løfte i Lighed med Naziræats-Løftet hos Jöderne. Han nød ikke Kjødmat eller nogen animalsk Føde, heller ikke Olie eller Melk. Saa-danne Løfter skulle dog være sjældne. Cölibatsløftet synes at være en Levning fra et Par Klostre, som eengang have eksisteret blandt dette Folk. Det skal stundom blive aflagt af Qvin-

der; men disse Tilfælde ere sjældne*). Nonneklostre ere aldeles ukjendte.

Den 26de October 1839 ankom Grant til Patriarchens Residens, *Julamerik*, beliggende N.O. for Asheeta i en vanskelige tilgjængelig Bjergegn. Patriarchen, *Mar Shimon* eller *Simon* (Shamoun), et fælleds Navn for alle Geistlige i denne Stilling, modtog vor Reisende med særdeles Forekommenhed og bevidnede, hvor stor Længsel han havde haft efter at see Löftet om Ankomsten af Udsendinge fra de nordamericanske Brødre opfyldt. Han var en Mand — siger Grant — paa 38 Aar, af Middelhöide, med et behageligt, udtryksfuldt og forstandigt Ansigt, hvis folderige Klæder, kurdiske Turban og hvide Skjæg gav ham et patriarchalsk og værdigt Udseende. Hvis der ikke havde været en saa ungdommelig Ild i hans Öine og saamegen Livlighed i hans Bevægelser, vilde Grant have antaget ham at være nærmere 50 end 40 Aar. Patriarchens hvide Haar og Skjæg vare — efter hans Venners Forklaring — ikke heller en Virkning af hans Alder, men af mange Slags Sorger**). Virkelig kræver Patriarchens Embede som Folkets geistlige og verdslige Hoved, paa Grund af Kurdernes fjendtlige Stilling til Nestorianerne og de nestorianske Stammers indbyrdes Forhold, al en Statsmands Viisdom og Taalmodighed. Eet Exempel blandt flere kan oplyse dette. To

*) Paa sin Reise i Bjergene traf *Layard* kun en eneste gammel og vanskabt Nonne, om hvem han mener, at hendes Hæslighed allerede maatte have udelukket hende fra Haabet, om at blive gift. *Nineveh* I, p. 202.

***) *Fletcher* (Notes from *Nineveh* I, p. 330 f.), der saae *Mar Shimon* henved fire Aar sildigere, angiver Patriarchens Alder til 30 Aar, skjönt ogsaa han omtaler hans melancholske Træk og tidlig graanede Haar. *Mar Shimon* viste sig dengang under meget forandrede Omstændigheder. Han kom nemlig, efter *Tiyaris*-Nestorianernes grusomme Nederlag, ledsaget af Præsten *Abraham*, som Flygtning til *Mosul*. *Fletcher* saae ham i lange Skarlagens Pantalons med en kort Tröie — „en Dragt, som lidet stemmede med Forestillingen om en orientalsk *Catholicos*“. Han lignede i *Fletchers* Öie mere en Soldat end en Geistlig; dog roser ogsaa denne Reisende *Mar Shimons* skjønne Holdning og værdige Manerer.

Kurder fra en Stamme, som nylig havde dræbt to Nestorianer, bleve tagne til Fange af disse. Hos disse Folkeslag gjælder endnu Blod for Blod som Lov, og en Stamme ansees ansvarlig for hvad eet af dens Medlemmer har begaaet. Her var derfor ikke Tale om, hvorvidt de Fangne selv havde havt Deel i de dræbte Nestorianers Død. Patriarchen var imidlertid tilbøielig til Naade, medens hans Folk fordrede Retfærdighed efter sine Begreber. Efter nøie Overlæg gav han endelig den Kjendelse, at, da Folket havde bragt de fangne Kurder ind i sine egne Huse, vare de paa en Maade at betragte som Gjæster, og følgende maatte deres Liv spares; men der skulde fordres Lösepenge fra Kurderne; — og saaledes blev denne Sag afgjort. Patriarchen, der ikke maa gifte sig, levede med to Brødre og en yngre Søster paa to og tyve Aar, som førte hans Husholdning, hvis hele Tjenerskab, baade mandligt og qvindeligt, bestod af fem til sex Personer. — I fem Uger, som Grant tilbragte hos Patriarchen i Julamerik, havde han Leilighed til at indhente alle de Oplysninger, han ønskede, hos de meest anseete og forstandige Nestorianer fra alle Kanter i Bjerreggene. Han erfarede saaledes, at flere af de nestorianske Stammer søgte ved en liden Sum til den uafhængige Hakkari-Hövding at befrie sig fra Rov og Undertrykkelse, men at de paa ingen Maade vilde have dette betragtet anderledes end en frivillig Foræring.

Grant besluttede at gjøre Reisen tilbage til Urmiah gennem Hakkari-Kurdernes District, netop den Route, som han tidligere var bleven forhinbret fra at tage, da han fra Urmiah overtog Besøget til de nestorianske Christne i Bjergene. Dette kunde imidlertid ikke udføres uden at aflægge Besøg hos den frygtede Kurde-Hövding *Nur-Allah-Bey* (Nurlah Bey), som havde ladet den ulykkelige *Schultz* myrde. For et saadant Besøg, hvoraf Grant i lykkeligt Tilfælde lovede sig at kunne bewirke fri Communication mellem Missionsanstalten i Urmiah og Nestorianerne i Bjergene, havde vor Reisende udrustet sig

med Breve fra de tyrkiske og persiske Autoriteter. Patriarchen tilbød at lade een af sine Brødre følge med som Ledsagere Advaret ved Schulz's Exempel, der havde vakt Kurdernes Rovgjerrighed ved at omgive sig med en vis Glands af Rigdom*), indskrænkede Grant sin Bagage til det Allernødvendigste, hvoriblandt Lægemidler, af hvilke han ventede at komme til at gjøre Brug, og gjemte sin Smule Guldmynt i en Rolle Flueplaster. Ved Afreisen fra Julamerik forærede Patriarchen ham en Afskrift af det N.T. skrevet for 740 Aar siden paa Pergament, i Estrangelo. Patriarchens Søster forærede Grant et Par Gedehaars Vanter, som hun selv havde forfærdiget. — Omtrent to Dages Reise fra Julamerik havde *Nurlah Bey* opslaaet sin Residents i Fortet Basch-Kalleh, hvor Grant fandt ham sengeliggende og angreben af en stærk Feber. Grant var saa heldig at kurere ham ved et Vomitiv, vandt hans Yndest og Beyen skjænkede ham ved hans Afreise en Hest som et Beviis paa sin Erkjendtlighed. — Endelig ankom Grant lykkelig over Salmas til Urmiah d. 7de Decbr.

I Vinterens Forløb kom to af Patriarchens Brødre, af hvilke den ene var bestemt til hans Efterfølger, og aflagde Besøg hos Missionairerne. De medbragte Brev fra Patriarchen, som indstændigen bad Grant om at gjentage sit Besøg i Julamerik til Foraaret. Dette skete ogsaa, da Grant 7de Mai 1840, ledsaget af sin lille fireaarige Søn tilligemed de to Biskopper Mar Johannan og Mar Jusuph, der havde sluttet sig til Missionen som

*) *Southgate, Narrative etc.* I, 260 fortæller, at Paschaen i Van gav ham nøiagtig Underretning om Schultz's Skjæbne. Denne reiste gennem disse Egne i fornem Stil og gjorde prægtige Foræringer. Han var ledsaget af en Tolk, forskjellige Betjente og førte ikke mindre end syv Pragtheste med sig. Paa denne Maade kom han til Kurdistan, hvor uden Tvivl det, han havde anset for et Middel til sin Sikkerhed, blev Aarsag i hans Død. Synet af hans Eiendom vakte den Kurdiske Beys Begjærighed, som var hans Vært. Ved Afreisen lod denne ham som for Ærens Skyld ledsage af en stærk Eskorte, men gav hemmeligen Ordre til at dræbe og plyndre ham, hvilket ogsaa blev udført paa den anden Dag af Reisen, da man havde faaet ham afsides, under Paaskud af at vise ham nogle Ruiner.

dens Medhjælpere, reiste over Salmas og Basch Kalleh, hvor dog Nurlah Bey denne Gang ikke var tilstede, til Julamerik. Efterat have nydt den samme forbindtlige Opmærksomhed som under det første Besøg i denne By, reiste Grant, som forgjæves ønskede at kunne have besøgt Stammerne Jelu, Bas og Tkhoma, over Van og Erzerum til Constantinopel. I Van traf han atter sammen med *Nurlah Bey*, der viste sig meget venlig, og som herefter — saa meente Grant — vilde blive saameget mindre frygtelig for den Reisende, som han imod en Slags Gage fra Paschaen i Ærzerum havde afstaaet sin hidtil havte Uafhængighed. Det er mærkeligt, at Grant, der yltrer sig om, „at man først maatte bie og see, hvor stort Værd de Venskabsfølelser havde, som Beyen i sine Ord bevidnede ham” (S. 97), dog tilsidst skulde blive et i det Mindste middelbart Offer for den ryggesløse Hövdings Grusomhed, efterat han havde været Vidne til en Række Lidelser og Ulykker, som maatte lade ham beklage, at Nur-Allahs Liv ikke var blevet endt ved den Feber, fra hvilken han tidligere blev ved Grants Kunst helbredet. Dog, vi skulle senere komme til at meddele nærmere Efterretninger herom og om Nestorianernes Historie efter Grants Besøg. Vi ville nu først henvende Opmærksomheden til de Iagttagelser og Bemærkninger, paa hvilke Grant har støttet den Paastand, til hvis Udvikling han har helliget anden Deel af sit Værk; nemlig *at de saakaldte nestorianske Christne i Kurdistans Bjergegne ere Efterkommere af de ti ved assyriske Erobrere bortførte israelitiske Stammer.*

2.

„I Hoseæ niende Aar indtog Kongen af Assyrien Samaria og førte Israel bort til Assyrien, og han gav dem Bolig i Hahlah, ved Habor, Gosans Ström, og i de Meders Stæder”^{*)}).

^{*)} I den Hebraiske Text staaer baade her og 2. Kong. 18, 11. עַרְי מְדִי

Saaledes berettes der 2 Kong. 17, 6 slg. 18, 11. — „Jehovah tog Israel bort fra sit Ansigt, saasom han havde forkyndt ved alle sine Tjenere, Propheterne, og Israel blev bortført fra sit Land til Assyrien indtil denne Dag“. 2 Kong. 17, 23.

Fra den Tid høres der ikke mere Noget om de 10 Stammer, om hvis Efterkommere man har havt saa ringe Kundskab, at man paa Grund af ganske enkelte, fjerne og tilfældige Ligheder har med lige stor Ret eller rigtigere med lige stor Uret troet at have opdaget dem i de forskjelligste Egne af Verden: i det sydlige Arabien, i Afghanistan, i Ostindien, China, Nord-america*). At de skulde aldeles være blevne sammensmeltede med de Nationer, blandt hvilke der anvistes dem Bolig, og derved sporløst forsvundne, er imod al Analogie af Jødernes Historie i den øvrige Verden. Men ogsaa Antagelsen af, at de skulde have forenet sig med de to andre jødiske Stammer, finder Grant i Modsigelse med Historien og med Propheternes Udsagn. Istedetfor langt borte, i Egne, hvor ingen historiske Vidnesbyrd føre hen, troer han, at sikkre Kjendsgjerninger tale for, at Efterkommere af de ti Stammer ere at søge netop der, hvor der anvistes disse Opholdssted af deres Overvindere. Imod Grants Paastand i den strænge Begrændsning, hvori han selv har fremstillet den, kan der vistnok opstilles Tvivl, men at det eiendommelige christne Folkefærd, med hvilket vi ved den nyeste Tids Reisende ere blevne bekendte, virkelig nedstammer fra de exilerede Jøder, der upaatvivleligen have antaget Christdommen i de første Tider af denne Religions Udbredelse, maa ansees for et Resultat, der ved flere og

Mediens Stæder, men LXX oversætte ὄρη Μήδων, Medernes Bjerger, hvilket turde være en rigtigere Betegnelse af Stedet, hvorhen Israeliterne bleve bortførte, da Mederne, under de daværende Omstændigheder, vel neppe havde tilladt Assyrerne at paanøde deres Stæder en fremmed Befolkning.

*) *Adair*, History of the Americ. Indians. London 1775. — *Noah*, Beweis, dass die amer. Indianer die Abkömml. der verlorren Stämme Isr. sind. A. d. Engl. Altona 1838 etc.

forkjellige Reisendes Iagttagelse stedse bestyrkes mere og mere*).

I denne Henseende er det nu først en mærkelig Omstændighed, at *den Tradition* er almindeligen udbredt hos Nestorianerne i Assyrien og Medien, at de nedstamme fra *de ti israelitiske Stammer*. Allerede før Grant have *Smith* og *Dwight* (*Researches in Armenia Vol. II*) forundret sig over at høre Nestorianerne gjøre Paastand paa en saadan Herkomst. Hadet mellem Jöder og Nestorianer forbyder allerede at tænke paa nogen Opdigtelse af denne Nestorianernes hebraiske Herkomst. Jöderne ere i disse Egne yderst forhadte og foragtede, saa at mange Nestorianer, langt fra at bryste sig af samme Nedstammelse som Jöderne, undveg at give Grant Svar paa hans Spørgsmaal efter deres Forfædre. Heller ikke kan man forklare sig en saadan Traditions Oprindelse deraf, at Folkets Religionslærere skulde have foranlediget den ved en Udlægning af det G.Ts prophetiske Böger, som gik ud paa en Tilegnelse af de store timelige Velsignelser, der ere forjættede Jöderne. Thi netop Propheternes Skrifter ere kun lidet læste af dem, og Fortolkningen af dem gaaer ikke ud i nogen saadan Retning. Fremmede kunne ikke heller antages at have bibragt Nestorianerne ovennævnte Forestilling om deres Herkomst; thi medens Landets isoleerte Beliggenhed har udelukket dem tildeels ganske fra Berørelse med Udlændinge, have endog Nogle af dem selv, som Grant fortæller, gjort den Bemærkning, at „naar ikke hiin Tradition havde været udbredt fra umindelige Tider iblandt dem, vilde den ikke kunne være bleven saa herskende hos alle Klasser af Folket“. (*Grant* S. 112). — Be-

*) *Layard* selv synes ikke at dele Grants Anskuelse om de nestorianske Christnes Nedstammelse fra de ti Stammer. I det Mindste omtaler han slet ikke en saadan Sammenhæng, men bliver staaende ved at der er good reason to presume, that the present inhabitants of the country are descendants of the ancient Assyrians (*Preface X*); og at de ere remnant of one of the earliest Christian sects (*Vol. I, 258*).

slægtet med hiin Tradition, at Nestorianerne virkelig ere „Bene Israel”, Israels Börn, er en anden, nemlig at deres Forfædre tidligere endnu end Christendommens Udbredelse ere komne til det af dem nu beboede Land fra *Palæstina*. Endnu mærkeligere er det, at ogsaa *Jöderne*, som leve iblandt dem, anerkjende dette Slægtskab. Adspredte i tusendevis omkring Nestorianerne, paastaae disse Jöder selv at nedstamme fra de ti Stammer, og dog erkjende de mere eller mindre aabenhjertigt, at Nestorianerne ere deres „Brödre”, men „*frafaldne*”. Mellem Jöder og Nestorianer hersker der iövrigt samme Forhold som mellem hine og Samaritanerne.

En anden Omstændighed, som her kommer i Betragtning, er, at *de Egne*, hvortil *de ti Stammer bleve bortførte*, netop ere *de*, som *de uafhængige Nestorianer nu beboe*. Allerede femten til sexten Aar för Salmanasser förte Thilaght-pileser Israellitterne af Rubens, Gads og den halve Manasses Stamme til Halah og Habor og Hara og til Gosans Flod, 2 Kong. 15, 29. 1 Chron. 5, 26; — altsaa til de samme Egne, som angives at være anviste til Opholdssted for de övrige ved Salmanassar bortførte Stammer 2 Kong. 17, 6. Med et almindeligere Navn betegnes Stedet for deres Exil som *Assyrien* 2 Kong. 15, 29. Assyrien grændsede, ifölge Ptolemæus, mod Nord til Armenien, mod Vest til Tigris, mod Syd til Susiana, mod Öst til Medien. Landet indenfor disse Grændser kaldes ogsaa hos Nogle af de Gamle *Adiabene* (eller rettere, Adiabene var indsluttet i Assyrien Plin. Hist. Nat. V. 12), og hos Andre *Aturia* eller *Attyria*. Assyrien kaldes nu *Kurdistan*, efter Descendenterne af de gamle Karduchi, som indtogte den nordlige Deel. Det ligger mellem Medien, Armenien, Mesopotamien og Babylon. I sin største Magt udstrakte det assyriske Rige sig ud over disse Grændser, men dengang de ti Stammer bleve bortførte, havde Mederne gjort Oprör, og Babylon dannede et eget Kongerige. *Halah* eller *Chalah* anviser Grant efter ældre Skribenter den Plads, som nu indtages af Hattarah, en Dags Reise NV. for Ninives

Ruiner. *Habor* eller *Chabor* kaldes endnu en Flod, som strømmer ud i Tigris. *Gozan* betyder Græsgang, i Lighed med Navnet *Zozan*, hvormed Nestorianerne betegne alle Höilande i Assyrien, som frembyde Næring for deres Hjorder. *Adiabene* skal ifølge Ammianus Marcellinus (XXIII, 20) have faaet sit Navn af to Floder, mellem hvilke det er indsluttet, *Diaba* og *Adiaba*, hvilke Grant antager for identiske med *Store Zab* og *Lille Zab*, der bekræftes ved det arabiske Navn for Adiabene: *Zawabiah*. — I det egentlige Adiabene findes — ifølge Grant — henved et hundrede tusende Nestorianer, medens der kun findes meget faa Jöder. I Medien er der omtrent tyvetusende Nestorianer, og Jöderne udgjøre derimod kun en tiende Deel af dette Tal. Antallet af Nestorianerne Vest for Habor er ubekjendt, men skal være betydeligt. Tilsammen angiver Grant den nestorianske Befolkning i Medien og Assyrien til tohundrede-tusende, Jödernes derimod i de samme Egne kun til tyvetusende Sjæle. Man vil neppe finde det rimeligt, at kun disse tyve Tusende skulde være de eneste Levninger af de ti Stammer.

Et væsentligt Vidnesbyrd om Nestorianernes Herkomst fra de ti Stammer er deres *Sprog*, ikke som om de tale Hebraisk, hvilket Jöderne i disse Egne heller ikke gjöre; men de tale en syrisk Dialect*) — som netop er eiendommelig for disse Egnes Jöder og er forskjellig fra det Sprog, som deres Brödre andensteds i Verden tale — med saa ringe Afvigelse fra Jöderne, at Nestorianer fra Urmiah kunne tale med Jöder fra Amadiah, uden at kjende af deres Sprog, at de ere Jöder. Denne Lighed bekræftes ogsaa af *Holladay*, *Stocking*, *Robinson* o. A. paa hvilke Grant har beraabt sig (S. 142—44). Nestorianerne kunne ikke have lært dette Sprog af Jöderne, thi de omgaaes ikke med hverandre.

*) Slg. *Layard* I, 267: The language of the Chaldæans is a Shemitic dialect allied to the Hebrew, the Arabic and the Syriac, and still bears the name of Chaldee. Most of their church books are written in Syriac.

En Nestorianer vil ikke spise med en Jøde, og de gaae sjelden ind i hinandens Boliger. Dette Sprog var heller ingen-
sinde Modersmaal for noget Folk Öst for Euphrat; det maa
være bragt ind fra Vesten. Der vare flere Omstændigheder,
som maatte bringe de ti Stammer inden deres Bortførelse til at
kjende og bruge det Syriske Sprog, medens Jöderne fra Juda
Rige fastholdt det Hebraiske og i Exilet lærte Chaldaisk. Hos
enkelte christne Kirker i Asien er Kirkesproget Syrisk — lige-
som Latin i den romersk-katholske Kirke i Vesten —; men
kun hos Nestorianerne er det Syriske forstaaeligt hos selve
Folket og de Ulærde*).

Endvidere tyder *Nestorianernes Benævnelse af deres egen
Folkestamme* tilligemed de hos dem *brugelige Egennævne* paa
deres israelitiske Herkomst. Foruden *Beni Israel* kalde de sig
ogsaa og kaldes af Andre *Nazaræer**). Som bekjendt var
„*Nazaræer*” det ældste Navn for de Christne i Palæstina (Ap.
G. 24, 5) og vedblev at være Benævnelse paa de *Troende af
Israel*, som overholdt Moseloven, i Modsætning til de *Troende
af Hedendommen*, som kaldes *Christne* (Ap. G. 11, 26). Hvor-
ledes skulde nu Nestorianerne have tilegnet sig hiint Navn,
Nazaræer, naar deres Forfædre ikke oprindeligen havde været
Troende af Jödedommen? — Ogsaa de Syriske Christne eller

*) Dette maa dog ikke tages i al for omfattende Betydning. *Fletcher*, som fortæller, at Bjerg-Nestorianernes Sprog skal nærme sig Skriftsproget langt meer end det, som tales af Chaldæerne paa Sletterne, siger dog ved samme Leilighed (Notes from Nineveh I, 255), at ikke engang alle nestorianske Geistlige ere saa fortrolige med Skriftsproget som med den almindelige Dialect i daglig Tale, og S. 359 taler han om, at Qvinderne beskyldes for Uopmærksomhed under Gudstjenesten, „som holdes i et for dem ubekjendt Sprog”.

**) *Grant* paastaaer ved denne Leilighed (S. 153) at Benævnelsen *Nazaræer* er specifik i sin Anvendelse paa Nestorianerne og anvendes aldrig paa Armenianerne eller paa andre Christne Secter; men *Layard* (I, 261), som siger, at Nestorianerne kalde sig selv *Chaldani*, med mindre de ville særskilt betegne en enkelt Stamme, tilføier: that the Musselmann apply to them the common epithet of „*Nasara*”.

Thomaschristne i Travancor i Indien före Navnet Nazaraner eller Nazaræer, formodentlig fordi de ere en Green af Nestorianer, som flygtede til Indien under de blodige Forfølgelser i det fjerde og syvende Aarhundrede.

Navnet *Syrer* eller *Syriske Christne* anvendes paa Nestorianerne med Hensyn paa Brugen af den Syriske Liturgie og fra den Omstændighed, at de have været en Green af Kirken i Antiochien.

Chaldæer er det Navn, som sædvanlig anvendes paa de papistiske Nestorianer*).

Nestorianer er et Navn, hvormed Folket selv ikke ynder at betegnes. De anvende det sjelden paa sig selv og de afskye det i dets sædvanlige Anvendelse af Andre, for at de ikke skulde synes at dele Nestorii Hæresie, som blev excommuniceret fra den almindelige Kirke i A. 431. De ære ham som den, der opløftede sin Stemme mod Billeddyrkelsen og inod Benævnelsen af Maria som „Guds Moder”, (idet de ikke kalde Maria anderledes end „Christi Moder”, uagtet de troe paa Christi dobbelte, guddommelige og menneskelige, Natur); men de forundre sig over, hvorfor de skulde kaldes efter en Biskop, med hvem de ikke have anden Forbindelse, end at de ansee ham for en uretfærdigen forfulgt Mand, hvorfor hans Fiender ogsaa have søgt at krænke hans Venner ved at give dem Navn efter ham.

Endelig findes der hos Nestorianerne i Kurdistan en *Mængde religiöse Skikke*, som aabenbart tyde paa deres Udspring fra israelitiske Forfædre. Höist mærkeligt i flere Henseender er det, som Grant (S. 165 ft.) fortæller om en Slags Offring, som er brugelig hos dem. Det er nemlig Skik hos dem, at, naar

*) Grant siger, at i sin Anvendelse paa Nestorianerne betegner det kun deres Relation til Abraham, som var fra „Ur i Chaldæa”; og han anseer overhovedet Navnet *Chaldæer* for at være fra en nyere Tid. Anderledes og med større Ret har Layard erklæret *Chaldæer* for de christne Kurders egentlige Navn; s. Anm.

de ville takke Gud for Velgjerninger eller udbede sig hans Naade og Velsignelse i Anledning f. Ex. af egne eller Venners Sygdom, Helbredelse eller desl., da slagte de et Dyr foran Kirkedörren og stryge lidt af Blodet paa Dörren eller Dörkarmen (upon the door or lintels). Den höire Skulder og Bryst tilhörer den fungerende Præst ved Kirken, som dog, navnlig for at undgaae Mistanke om Egennytte, ikke altid modtager denne Gave. Ogsaa Skindet bliver givet til Præsten (saaledes som det var anordnet ved det levitiske Brændoffer 3 Mos. 7, 8.). Ofte betragtes dette Offer som en Kjærlighedshandling, idet alle Nærværende tage Deel i at spise det; men ofte nydes det blot af den Offrende og af hans Venner. Det bliver alligevel anseet som et Gud velbehageligt Offer. I enkelte Tilfælde, især naar det har Hensyn til Opfyldelse af noget particulært Löfte, slagtes Dyret foran den Offrendes egen Dör. Kjödets almindeligen spiiist den samme Dag, som Dyret er slagtet; men Grant saae f. Ex. i Patriarchens Huus et Exempel paa, at det endnu ikke var fortæret den anden Dags Aften; men da maatte det ogsaa, efter hvad der blev sagt, nödvendigen spises. Unægteligen finder man i dette stor Lighed med Forskrifterne i Mosesloven om de saakaldte Takoffer og Fredsoffer (תִּשְׁבֻּעוֹת). Ogsaa disse bleve bragte frivilligen, altsom de enkelte Israeliter fölte sig opfordrede til at bevidne Gud deres Tak eller deres Önske paa en saadan Maade. Dyret kunde være saavel af Hansom af Hunkjønnet, og intet Hensyn toges til dets Alder, 3 Mos. 3, 1 ff. Den, som bragte det, kom til Tabernaklets Dör, lagde Haanden paa Offerdyrets Hoved og slagtede det. Hvad der blev levnet af Offerets Kjöd, skulde spises paa den förste og den anden Dag, men dersom endda blev noget tilbage, skulde det opbrændes og maatte ikke nydes 3 Mos. 7, 16—18. — Nestorianerne og selv Jöderne betragte — ifölge Grant (S. 166) — hine Offre som Levning fra tidligere israelitisk Skik. Men naar Grant ved denne Leilighed, i Anledning af, at Nestorianerne ikke, som fordum var Skik med Takoffre hos Jöderne, stænke

Blodet paa Alteret og opbrænde en Deel af Offeret, bemærker, „at heller ikke Jöderne i Urmiah og paa andre Steder altid strængt iagttage dette”, da röber han derved Forestillinger, som ere aldeles urigtige. Thi han synes derved at antage, at Jöderne endnu vedblive at offre efter Moselovens Forskrifter, endskjönt den hele Offertjeneste maatte ved det Jerusalemske Tempels Forstyrrelse ophöre. Grants Yttringer vare Forfatteren af nærværende Artikel saameget mere paafaldende som der virkelig i den nyeste Tid er af flere Theologer blevet paa-staaet, at endnu efter det jödiske Tempels Forstyrrelse havde Jöderne foretaget Offerhandlinger dels privat i deres Huse (*Semisch*, Justin der Märtyrer I, 175) dels enten overhovedet i Jerusalem (*Schwegler*, Nachapost. Zeitalter S. 308—9) eller paa Tempels Ruiner (*Jabez*, *Creuzenach*, *Chajes*, s. Theol. Jahrb. von Baur und Zeller 7r Bd. S. 340—41) — en Mening, hvilken *Prudentius Maranus* i sin Udgave af de christelige Apologeter (LXXV. slg. Just. Dial. c. Tr. p. 141: pulsi Jerusalemis Judæi jacturam sacrificii variis modis sarcire tentabant) synes at have været tilbøielig til at give Medhold, lige i Mod-sætning til den sædvanlige Forestilling om Ophævelsen af Jö-dernes Offervæsen ved Jerusalems Ödelæggelse af Titus. De Grunde, hvorpaa man har villet stötte Paastanden om en fortsat Offercultus hos Jöderne efter denne Tid, have imidlertid *Bernhard Friedmann* („Cand. der jüdischen Theol.”) og Dr. *H. Graetz* i en lærd og grundig Afhandling*) underkastet en nöiere Kritik, hvis Resultat er, at med Tempels Forstyrrelse under Titus har det jödiske Offervæsen fuldkommen ophört, saa at der sil-digere ikke er blevet offret, hverken *i* eller *udenfor* Jerusalem, hverken paa Ruinerne af Alteret eller ellers nogensteds; at ikke engang noget *Surrogat* for Offeret med nogen offerlignende Charakter har fundet Sted; at derimod Offeret er blevet fuld-

*) *Die angebliche Fortdauer des jüdischen Opfercultus nach der Zerstörung des zweiten Tempels.*

kommen fortrængt og gjort undværligt ved Bön og Studering i Loven som et Slags Æquivalent for Offret, med tilsyneladende Accommodation til Offervæsenet; og at ikkun en eneste Reminiscenz — at spise stegt Lammekjöd paa Paaskeaften — har vedligeholdt sig indtil den Dag idag, men *med den omhyggeligste ængstelige Bortfjernelse af ethvert Spor, som kunde ligne Offring* (Zellers og Baus Theol. Jahrb. 1848. S. 338 — 371). — Man havde derfor maattet ønske, at Grant havde meddeelt nöiere Efterretning om sine Jagttagelser ved de Skikke, han synes at have antaget for Offring hos Jöderne i Asien. Ved den samme Leilighed taler han om, at, „skjönt Offringer ere almindelige baade blandt hedenske Folk og blandt Muhamedaner og Armenier, findes der dog ikke som hos Nestorianerne noget Spor til, at disse Offringer skulle være af hebraisk Oprindelse”. Herved er nu dog atter at mærke, at ogsaa hos Muhamedanerne er Offring i sædvanlig Betydning afskaffet, med Undtagelse af eet saakaldet Offer, der er sat i Forbindelse med Koranens Forskrift om Pillegrimsreisen til Mecca: eet eller flere Faar blive slagtede, og det fra Maaltidet tiloversblevne Kjöd givet til de Fattige*). Hvad Armenianerne angaaer, fortæller Grant selv (S. 167), at efter disses egen Beretning, havde de ved Gregorius Illuminator fra Hedendommen omvendte armeniske Præster henvendt sig til denne Armeniens Apostel med Bön om, at han vilde anvise dem nogen Underholdning istedetfor de Offre, hvoraf de forhen havde levet, men som nu vare blevne afskaffede. Gregorius skal da have anordnet Tiende af Markens Frembringelser og befalet, at Folket istedetfor Offre til Afguderne, skulde bringe Offre til Gud i Dödens Navn (the people should offer sacrifices to God in the name of the dead). Saadanne Dödningeofter — siger Grant (S. 166) — frembæres ogsaa af Nestorianerne i Anledning af een eller anden udmærket

*) Offerdyret kan ogsaa være en Kameel. S. *Ersch* u. *Grubers* Reallexicon, Art. *Opfer*.

Persons Död, og de heraae sig i denne Henseende paa 2 Macc. 12, 43. „ligesom de foretage deres andre Offre med Hensyn til det Mosaiske Ritual og deres Forfædres Skik”.

Om nu imidlertid ogsaa Grant har befundet sig i Vildfarelse med Hensyn til Jødernes Offervæsen, blive dog de anførte Skikke hos Nestorianerne alligevel meget betydningsfulde. Netop hos Jøder, som vare blevne omvendte til Christendommen, lod det sig tænke, at den dette Folk eiendommelige Vedhængenhed ved de levitiske Forskrifter, i Forbindelse med de friere og høiere Anskuelser, som Evangeliet havde fremkaldt, kunde have foranlediget Bevarelsen af Skikke, hvis lagttagelse ikke længere blev anset tilladelig for Jøderne. Medens disse tillagde den mosaiske Lovs enkelte Bud en bogstavelig Gyldighed, havde de til Christendommen omvendte Jøder lært at betragte dem i deres blot symbolske og typiske Betydning og kunde fölgelig tillade sig en langt friere Behandling deraf, hvorved de fjernede det, som ikke længer svarede til den christelige Bevidsthed, og modificerede det, som de beholdt af Lovens Forskrifter, paa eiendommelig Maade*). Det tör vel ansees for meer end sandsynligt, at de allerførste Medlemmer af den christne Menighed, foruden deres allerede ved Ap. G. og ved det NT. overhovedet noksom constaterede Deeltagelse i den levitiske Gudstjeneste, ogsaa deeltog i Jødernes forskjellige Offerhandlinger**). Først nödtvungne synes nemlig de ældste Jøde-Christne at have opgivet Samfundet med deres forrige Troesfæller; og netop ved Jødernes egen Uforsonlighed***) blev

*) Deraf lod det sig ogsaa forklare, hvorfor den Bebreidelse til en senere Tid fra modsat Side blev rettet mod dem: Dum volunt et Judæi esse et Christiani, nec Judæi sunt nec Christiani (s. *Hieronymi* ep. 89 ad Augustin).

**) S. *Lechler*, Das apostolische und nachapostolische Zeitalter. Haarlem 1851. 4. S. 283. P. *Schaff* Geschichte der christlichen Kirche. Mercersburg in Pennsylvania 1851, 1 B. S. 470.

**) Dette har *Thiersch* ypperligen stillet i Lys ved sin Udvikling af *Hebræerbrevet* som en Tröstskrivelse til de troende Jøder, der truedes med Ude-

maaskee først *det* Syn aabnet hos de jödiske Christne for de le-
vitiske Institutioners Betydning, som ved Apostlen Paulus alle-
rede tidligere og af naturlige Grunde langt lettere var opgaaet
for de Christne af Hedendommen. Offring i *egentlig* Forstand kunde
Jöde-Christne saalidt som Jöder fuldbyrde *udenfor* Jerusalem
og *uden* Tempel, men medens de sidstnævnte ængsteligen skyede
at foretage Handlinger, som kunde have Lighed med Offre, har
der tidlig hos alle Christne — man tænke blandt Andet paa
den romersk-katholske Messe — viist sig en Tilböielighed til
at sammenligne deres Ritus og Symboler med den israelitiske
Offercultus, en Sammenligning, som siden har havt Indflydelse
paa selve Anordningen og Formen af hine. Saameget lettere
maatte denne Indflydelse gjöre sig gjældende hos Christne af
israelitisk Herkomst.

Ogsaa *Löfter* aflægges af Nestorianerne, i Lighed med
Israeliternes, Domm. XI. 4 Mos. XXX. 1 Sam. I, 11. De love
saaledes at hellige f. Ex. en Sön til Herrens Tjeneste alle hans
Livs Dage, d. v. s. at opdrage ham for Kirken; de love at give
deres Datters Medgift til Herren, eller, hvad der er sjeldnere,
de love, at hun skal forblive ugift. I Tilfælde af, at Pigen ikke
selv samtykker deri, maa hendes Medgift, naar hun gifter sig,
skjænkes som en Lösningssum.

Ligeledes frembære de *Förstegröden* af deres Marker,
Hauger, Viingaaarde, förend Hösten indsamles; Melk, Smör,
Ost frembæres til den nærmeste Kirke og gives til Herrens
Tjeneste. Dog ere disse Slags Gaver ophörte i nogle Egne,
paa Grund af Beboernes Fattigdom og Undertrykkelse, hvilket
ogsaa gjælder om *Tiender*.

Sabbathen 3: Söndagen holde Nestorianerne saa hellig, at
der blev fortalt navnlig om Bjergbeboerne, at de vilde paa Ste-
det dræbe en Mand, som reiste eller arbeidede om Söndagen.

Iblandt Tiyaris-Nestorianerne ere der dem, som ikke ville antænde Ild om Søndagen til at koge deres Mad. Ogsaa have Nestorianerne en *Forberedelse for Sabbathen*, navnlig Löverdag Eftermiddag tre Timer för Solnedgang, da alt Arbeide ophører*). Dog ogsaa i denne Henseende har ældre Tidens strænge Skik aftaget.

Deres Kirkebygning betragte Nestorianerne med samme Ærefrygt som Jöderne fordem deres Tempel og Tabernakel. Den er deelt i tre Afdelinger, af hvilke den ene kun kan betrædes af indviede Geistlige, naar de have fastet og afholdt sig fra levitisk Ureenhed, navnlig fra Omgang med Qvinder (Exod. XIX, 15). Der anvendes stor Omhu for atter at hellige Kirken, naar den er bleven besmittet ved en vanhellig Person. Det *Allerhelligste*, som er betegnet med et Kors, er tomt, og Ingen kommer derind. Andre Dele af Kirken bære Navn af de tilsvarende i det jödiske Tempel. Disse Indretninger og den særegne Ærbödighed for Kirkebygningen findes ikke hos andre Christne i Östen, Armenianer, Græker, Jakobiter. Stedet i Kirken, hvor Menigheden samles, kaldes *Hekla* (הַיְכָלָה). Ogsaa for Indtrædelsen hertil er Afholdenhed fra forskjellig Slags levitisk Besmittelsø en Betingelse.

Paa den ottende Dag bliver et Barn *döbt*; thi Daaben er traadt i Omskjærelsens Sted**). Moderen maa först fyrretyve Dage efter hendes Renselse — thi i syv Dage efter Födselen ansees hun for ureen og maa ikke röre ved nogen Föde eller noget Kar, som bruges af Andre — indtræde i Kirken, og, dersom hun har födt en Pige, er Terminen udstrakt til 60 Dage (en Forskjel, som dog paa sine Steder ikke længer iagttages).

*) *Grant* 171. *Layard* I, 266. Slg. *Fletcher* I, 203: On the Saturday night, which they designate by the Jewish title of „the Preparation” they read half the Psalter, an some times the whole on solemn occasions.

***) De ældre Nestorianer skulle — ifölge *Asseman de Syris Nestorianis* have forenet Omskjærelse med den christelige Daabs Sacrament. *Fletcher* I, 260.

Istedetfor det Offer, som den hebraiske Moder skulde frembære, ligesom istedetfor Syndoffer og Forsoningsoffer overhovedet, har *Herrens Nadvere* taget Plads. Ogsaa ved Paaskefesten er istedetfor Spiisning af Paaskelammet traadt Deeltagelse i Nadveren. *Svinekjød* blev för betragtet med samme Afsky som hos Jöderne; dog have mange Nestorianere frigjort sig fra Meningen om, at dets Nydelse skulde gjøre Mennesket ureent, og saadanne beraabe sig paa Christi Ord. Matth. XV, 11. slg. Ap. G. X, 10—16.

Nestorianerne *faste* to Gange om Ugen ligesom Pharisæerne forðum. Forresten lod en af deres Præster i Anledning af, at der var Tale om Nestorianernes hyppige Faste*) og Iagttagelse af lignende jödiske Skikke fölgende mærkelige Yttring falde: „Vi vare tidligere Jöder og derfor holde vi Faste, men I” — nemlig de protestantiske Missionairer, til hvilke han henvendte Ordet — „ere Christne fra Hedendommen, som ikke behöve at antage vore Skikke.”. Ganske saaledes löd jo ogsaa Nazaræernes Svar i Christendommens förste Dage paa det af ivrige Jödechristne saa stærkt debatterede Spørgsmaal om de hedenske Christnes Forhold til Moseloven.

Paafaldende er — ifölge *Grants* og *Andres Vidnesbyrd* — Nestorianernes *jödiske Physiognomie* **). Ligeledes ere deres *Navne* næsten alle jödiske: af fem og fyrretyve, som hörte til Missionsseminariet havde 32 jödisk-bibelske Navne: *Abraham, Zadok, Absalon, Jochannan, Benjamin, Isaak, Nephtali, Nathaniel, Urias, Phinehas* &c. Nestorianske Qvindenavne ere:

*) „Chaldæernes Fastedage ere talrige og blive iagttagne med stor Stræng-
hed; selv Fisk bliver ikke spist. Der ere 152 Dage i Aaret, hvor Afholdelse fra animalsk Föde er foreskrevet”. *Layard* I, 266. (Layard skaffede oftere sine nestorianske Arbeidsfolk en Dispensation fra Patriarchen, men uden saadan vilde de ikke selv give sig denne Frihed).

***) Andre Reisende have fremhævet den Lighed i Ansigtstræk, som findes mellem Nestorianerne og de paa de opgravne Skulpturer afbildede gammelassyriske Konger, Præster og Stridsmænd. S. *Fletcher*, *Notes from Nineveh* I, 348.

Mirjam, Martha, Sarah, Rebecca, Rachel, Hanna, Elisabeth, Susanna &c.

Medens Nestorianerne tilstaae ikke at kunne i Almindelighed forfølge deres Oprindelse fra de enkelte Israels Stammer, gjør dog f. Ex. Patriarchen og hans Familie — Patriarchens Værdighed er arvelig ligesom fordem Ypperstepræstens hos Jöderne — Paastand paa at kunne godtgjøre sin Nedstammelse fra *Nephtali*. Dersom en saadan Paastand kun grundede sig paa Fiction, hvorfra skulde man da have valgt Navnet af en saa lidet bekjendt Stamme og ikke snarere hævdet Slægtskab med andre, af større Berömlighed?

Nestorianernes Inddeling i forskjellige Stammer, der forresten dog slet ikke have noget Hensyn til de ti israelitiske Stammers Tal eller Navn, deres Overhoveders (Malek) patriarchalske Stilling, deres Forestilling om Blodhævns Retfærdighed og den dermed forbundne, Kirkerne tillagte Asylret, deres Dragt, Hilsemaade, Gjæstfrihed, huslige Indretninger og meget Andet frembyder Grant en Mængde Tilknyttelsespunkter for Hypotesen om dette Folks Nedstammelse fra de ved Assyrerne bortførte Jöder. Medens ogsaa andre Reisendes Iagttagelser, hvilke have meddeelt os Efterretninger om hiint Folk, bekræfte Antagelsen af dets nöiere Forbindelse med og Herkomst fra Israeliterne, vil dog Grant ikke blive staaende ved dette almindeligere Forhold imellem de kurdiske Christne og Israeliterne, men paa-staaer, at de udgjorde et særegent Folk, en ublandet Race, hvis Udspring netop er udelukkende at søge fra de bortførte ti israelitiske Stammer, hvilke af deres Overvindere blev anvist Bolig i de Egne, som Nestorianerne nu beboe, og hvorfra de aldrig ere blevne forflyttede som Nation, om endogsaa mange Enkelte og meer eller mindre talrige Hobe af dem kunne navnlig ved Forfølgelser være blevne bevægede til at søge Opholdssted videre mod Östen og Syden, i Arabien, Ostindien, China. Omringede af Perser, Tyrker, Kurder, Arabere, Armenier, Jöder og Yezider, have Nestorianerne eller de kurdiske Christne i

Bjergegnene skarpt bevaret deres Eiendommelighed, og, understøttede af Landets Beliggenhed, hævdede en Stilling og Uafhængighed, som ikke er forundt de Christsne noget andet Sted i Asien*).

Grants Paastand skal blandt Andre have fundet en Modstander i *E. Robinson*, hvis Rewiew on the Nestorians or the lost tribes, Newyork 1841 jeg ikke har kunnet erholde, men kun kjender efter det Udtog, som *Ritter* har meddeelt deraf i sin „*Erdkunde*, X, 245 ff.” Endeel af Robinsons Bemærkninger angaae de geographiske Bestemmelser, hvilke Grant har gjort gjældende for sin Hypothese. Han mener saaledes, at Chabor ikke er den Flod, hvilken Grant antager at være meent paa de ovenfor anførte Steder af det G. T. Der er nemlig foruden den af Grant betegnede Flod endnu to andre af dette Navn, af hvilke dog den ene (Kisil Osen), som flyder i det caspiske Hav, ikke kommer her i Betragtning, men vel den anden, der ikke (som Grants Chabor) flyder i Tigris, men, udsprungen i Nærheden af Nisibis, flyder gennem Mesopotamien ud i Euphrat. Denne skal være den bekjendteste i Alderdommen (*Ἀβόρρα* hos Strabo og Procopius, *Χαβόρα* hos Ptolemæus). *Ghosan* skal være Landet *Ghausanitis*, nu Chauschan, som gennemstrømmes af den sidstnævnte Chabor**). Robinson mener fremdeles, at ogsaa Judæ Riges Indvaanere bleve bortførte til de samme Egne af Nebucadnezar, og henviser til 2 Kong. 24, 14. 25, 11. Jerem. 52, 10 ff. Ezech. 1, 2. 10, 15. 22. Uden at ville her gaae videre ind paa denne i flere Henseender vanskelige og indviklede Undersøgelse, hvilket vilde

*) Ogsaa Jöderne bemærkede, at Nestorianerne vare ligesaa utilbøielige som de selv til at indgaae Forbindelse med Fremmede. Grant beraaber sig (S. 189) paa *Stocking* som Hjemmel for følgende Beretning: En af de fornemste Armenianere i en By begjerede en nestoriansk Pige til Hustru for sin Søn; men Biskoppen, hvis Samtykke man begjerede, afslog det paa det Bestemteste og erklærede, at han i denne Henseende kun blev det Princip tro, som han i lignende Tilfælde havde fulgt.

***) S. dog *Winers Bibl. Real-Wörterbuch*, Art. Gosan.

blive for trættende, dersom det skulde skee paa en tilfredsstillende Maade, vil jeg kun tillade mig den Bemærkning, at den staaende Betegnelse for de 10 Stammers Bortførelse til „Assyrien“ (2 Kong. 17, 23) og de to andre Stammers Bortførelse til „Babylon“ (2 Kong. 24, 15. 16. 25, 13 slg. 2 Chron. 36, 10. 20), tilligemed den Betragtning, at Nebucadnezar, der ansaae det politisk rigtigt at bortføre Juda Riges Beboere fra deres Hjem, dog vel neppe vilde bringe de Bortførte i umiddelbar og derved for Seirherrerne farlig Berørelse med deres tidligere bortførte Brødre, gjør mig tilbøielig til at tiltræde Grants Mening.

Et andet Punkt, hvorpaa Grant lægger megen Vægt, er, at, medens der ingensomhelst Efterretning haves om, at de 10 Stammer skulde være blevne forflyttede til et andet Opholdssted end det, som blev dem anviist af Salmanassa, besidde vi Vidnesbyrd, som lyde meget bestemt paa, at de ikke vendte tilbage, da Cyrus gav samtlige bortførte Jøder (Esr. 1, 3) Tilladelse til atter at tage Bolig i deres Hjem i Palæstina. Enkelte Mænd — mener Grant — kunne vel have ledsaget deres hjemdragende Stammefæller, men som Nation, som et *heelt Folk* kan det ikke siges, at de ti Stammer vendte tilbage med Jøderne fra det Babyloniske Fangenskab. Omtrent 50,000 benyttede den af Perserkongen givne Tilladelse, og disse vare „de, hvilke Nebucadnezar, Kongen af Babylon, havde ført til Babel“, *Esr.* II, 1. Dengang Esra henved 79 Aar senere under Kong Artaxerxes drog fra Babylon til Jerusalem, beløb Antallet af de Jøder, som fulgte med ham, sig ikke fuldt til 2000 Mand, blandt hvilke vare faa af de ti Stammer. Efterat have fortalt om den sidstnævnte persiske Konges Brev, hvorved han understøttede Esræ Foretagende, tilføier *Josephus**), at Esra sendte Afskrifter af dette Brev, som han lod læse for Jøderne i Babylon, til alle de Jøder, der boede i Medien, hvilke vel

*) *Antiq.* XI, 5.

bleve meget glade over Kongens Naade, men dog ikke gjorde nogen udstrakt Brug deraf; „thi det er kun de to Stammer” — siger den jødiske Historieskriver — „som nu staae under Romernes Herredømme, medens de ti andre Stammer ere indtil denne Dag forblevne paa hiin Side af Euphrat*), og have formeret sig i saa stort Antal, at de ikke kunne tælles”. Et andet Vidnesbyrd finder Grant i (den yngre) Kong Agrippas Tale hos *Josephus* de bello Jud. II 16, hvorved han søger at fraraade sine Landsmænd fra at sætte sig op mod Romerne, og hvori han blandt Andet ytrer: „Hos hvem vente I at faae Hjælpetropper, da alle Folk i Verden ere Romerne underkastede? Mon Nogen af Eder udstrækker sit Haab hiinsides Euphrat og mener at kunne væbne Stammefællerne i Adiabene? Værer visse paa, at de ikke ubesindigen ville indvikle sig i en saadan Krig, og, om de end modtage saa slet et Raad, vil Partheren ingenlunde tillade det, thi han bærer stor Omsorg for at bevare Fred med Romerne og vil ansee det for et Fredsbrud, naar Nogen, som er ham undergiven, vil drage mod Romerne.” Endelig vidner endnu Kirkefaderen *Hieronymus* i femte Aarhundrede, at „indtil denne Dag ere de ti Stammer Kongerne af Persien underdanige og ere ikke löste fra deres Exil” (Comment. in Hos. tom. VI p. 7), og paa et andet Sted (tom. VI p. 80): „De ti Stammer beboc indtil denne Dag Byerne og Bjergene i Medien.” — Imod det sidste Vidnesbyrd gjør Robinson gjældende, at *Hieronymus*, som vel nærmest har hentet det fra *Josephus* Antiq. XI. 5. 2., er bleven bestyrket i sin Forestilling ved sine jødiske Lærere i Tiberias; thi disse vare tilbøielige til at tillægge sig selv og deres Skole en høiere Rang fremfor de med dem rivaliserende Rabbiner hos Jøderne i Östen, medens dog — efter R.’s Mening — Sagen forholdt

*) Ὁ δὲ πᾶς λαὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν κατὰ χώραν ἔμεινε. - - - αἱ δὲ δεκάφυλαι πέραν εἰσὶν Ἐδφράτου ἕως δεῦρο, μυριάδες ἀπειροὶ καὶ ἀριθμῶ γνωσθῆναι μὴ δυνάμεναι.

sig saaledes, at i Exilet gik netop den hele Stammeforskjellighed tabt, og Hebræernes Eenhed blev restitueret. Hvad Agrippas Tale angaaer hos Josephus de Bello Jud. II, 16, da mener Robinson, at ved „Brødrene hiinsides Euphrat” sigtes der til det ved den Tid til Jödedommen overtraadte Kongehuus i Adiabien, Kong Izates, hans Broder Monobazes og deres Moder Helena; thi Josephus selv er ved sit Vidnesbyrd om de ti Stammers Forblivende hiinsides Euphrat som ved flere andre Leiligheder i Modsigelse med sig selv. Denne Bebreidelse er ogsaa af Andre end Robinson bleven reist mod Josephi Beretning paa det anførte Sted. Nu er det vel saa, at i 1 Chron. 9, 3 læses der, hvorledes efter Exilet Efterkommere „af Judas og Benjamins, af Ephraims og Manasses Stamme boede i Jerusalem”. Ligeledes læse vi *Esr.* VI, 17, at der ved det nye Tempels Indvielse blev offret for alle tolv Stammer. I *Luc.* 2, 36 finde vi Prophetinden Anna, Phanuels Datter, angivet at være „af Assers Stamme”. *Paulus* taler *Ap. G.* 26, 7 om det Haab, som alle Jöder nære, idet han bruger Udtrykket εἰς ἣν τὸ δωδεδάφυλον ἡμῶν . . . ἐλπίζει; og *Jacobus* skriver sit Brev til ταῖς δώδεκα φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ *Jac.* 1, 1. Men af alt dette følger dog kun, at man ikke bör udtrykke sig saa bestemt, som den lærde og ellers saa kritiske *Winer* gjør, naar han i Artiklen *Exil*, *Bibl. Reallex.* I S. 359 siger: „Af Tilladelsen til at vende tilbage til Palæstina, som Cyrus meddeelte det hele Folk, gjorde kun *Judæer* Brug (*Esr.* 2. *Nehem.* 7. *Joseph. Ant.* II, 5. 2); thi at ogsaa *Israeliter* have sluttet sig til de Tilbagevendende, kan man ikke bevise, om man endog ikke vil lægge synderlig Vægt paa 1 Chron. 5, 26 om deres almindelige Forbliven i Östasien „indtil denne Dag””. Saaledes har imidlertid heller ikke Josephus fremstillet Sagen, trods hans Ord: ὁ δὲ πᾶς λαὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν κατὰ χώραν ἔμεινε; thi nogle Linier ovenfor siger han, at mange af Israeliterne i Medien fulgte Opfordringen og droge med deres Gods til Babylon, for at reise med *Esra* til Jerusalem. Uagtet det

nu forsaavidt er mindre rigtigt udtrykt, først at sige, at „*mange*“ af Israeliterne sluttede sig til de med Esra Bortdragende, og dog strax efter at sige: „*hele Israels Folk*“ blev tilbage, sees det dog, at Josephi Mening har været den samme, som ogsaa Grant har fremsat (see ovenfor), at nemlig mange Individuer af de ti Stammer droge tilbage til Palæstina, skjönt disse som heelt Folk vedbleve at behoe det dem engang anviste Land*).

3.

Ikke alle Grunde, hvormed Grant har understøttet sin Paastand om, at de christne Stammer i Kurdistans Bjerg egne ere ublandede Ætlinge af de ti forsvundne israelitiske Stammer, have lige stor Betydning eller overbevisende Kraft**).

Dog, hvorledes det nu end hermed kan forholde sig, er det vist, at de nestorianske Christne, endog aldeles uden Hensyn til den af Grant opstillede Paastand om deres Oprindelse, frembyde en høist interessant Gjenstand for den christelige Betragter. Hvad Grant maaskee noget for udelukkende indskrænker til de nestorianske Bjergboere i Kurdistan: den hele hebraiske Typus og Character i Gudstjeneste og Liturgie, er en Gjenstand for alle de

*) *Winer* (a. St.), der i Anledning af de forskjellige Hypotheser om, hvor de ti Stammer ere komne hen, med stor Forsigtighed characteriserer Grants Mening som „weniger abenteuerlich“, giver i følgende Ytring paa engang Grants Paastand Medhold, men modificerer den tillige: „Die Nachkommen der 10 Stämme sind in jenen Ländern nicht vertilgt worden, sondern bildeten wohl den Kern der (durch spätere Einwanderungen aus Vorderasien vergrößerten) zahlreichen Judencolonien der medisch-babylonischen Provinzen.“

***) Ved nogle af hans Meddelelser paatrænger der sig den Mistanke, som er bleven vakt i Anledning af de Forhandlinger, hvilke europæiske Lærde i sin Tid indledede med Samaritanerne i Naplus angaaende disses religiøse Forestillinger og navnlig angaaende deres Forestillinger om Messias (s. min Afhandling *Samaritanernes messianske Forventninger*, i Theol. Tidsskr. 1847, S. 155—230), nemlig at de Spørgsmaal, som bleve forelagde Vedkommende, have været vel meget Suggestionsspørgsmaal o: saadanne, hvorved man udlokkede netop den Besvarelse, som man ønskede.

de Reisendes Opmærksomhed, som i nyere Tid have besøgt de Christne i Östen*). Grant har imidlertid Ret i at fremhæve netop hos de ommeldte Stammer saavel hiin Eiendommelighed som de Fortrin, hvorved de österlandske Christne overhovedet udmærke sig fremfor den romersk-katholske Kirkes Tilhængere. Jo mere den sidstnævnte Kirke allerede i meget lang Tid har bestræbt sig for at drage Östens Christne over i sit Skjöd, og jo heldigere den har været, ofte ved temmelig hensynslös Anvendelse af alle Midler til dette Öiemeds Opnaaelse, desto mere naturligt er det, at kun de ved deres fjerne og afsluttede Opholdssted mere beskyttede Bjergboere have kunnet bevare deres religiöse og kirkelige Eiendommelighed mod de Forandringer**), som romersk-katholske Missionairer med mere eller mindre Held have bevirket andensteds i disse Egne.

Der er al Sandsynlighed for, at Christendommen allerede i de förste Tider af dens Udbredelse er bleven prædiket ved selve Apostle og Aposteldisciple for Jöderne Östen for Euphrat.

*) „The first impression that the inquirer into the state of Eastern Christendom, would probably entertain, when he came to reflect on the objects of his survey, would be that the services, rites and liturgies of the Orientals were, in their construction, the models of a pure Hebrew type. The form of their edifices and the aspect, dress, and general appearance of their priests would almost recall the days of the temple worship, and the stranger who inhaled the odours of the incense, listened to the Chaldean or Syriac tones, and marked the sacrificial bearing of the whole service, might almost imagine himself an assistant at one of the symbolical oblations of the Levitical law. As his enquiries penetrated still deeper, he would meet with stronger traits of resemblance.”

Fletcher, Notes from Nineveh, I p. 351.

**) „Their ignorance of the superstitions of the church of Rome, and their more simple observances and ceremonies may be clearly traced to a primitive form of Christianity received by them before its corruptions. Isolated amongst the remote valleys of Kurdistan and cut off from all intercourse with other Christian communities, they have preserved, almost in its original purity, their ancient faith. Corruptions may have crept in, and ignorance may have led to the neglect of doctrines and ceremonies; but on the whole, it is a matter of wonder, that after the lapse of nearly seventeen centuries, the Chaldæans should be what they are.

Layard I, 268.

Blandt de mange Jøder og jødiske Proselyter, som vare Vidner til Pintsefestens Under, Ap. G. 2, 1 ff., fandtes ogsaa „Parther og Meder og Elamiter“ (V. 9)*).

Intet var naturligere, end at Jesu Apostle og umiddelbare Disciple først henvendte sig med Evangeliets Prædiken til „de fortable Faar af Israels Huus“, til dem, „hvilke Pagten og Forjættelserne vare givne,“ saameget mere, som det jo først ved særegne guddommelige Tilskikkelser blev dem klart, at „Gud ogsaa havde givet Hedningerne“ — uden at antage Jødedommen — „Omvendelse til Livet“ (Ap. G. 11, 18. 19 slg. 10, 28). Naar allerede Philippus (Ap. G 8, 5 ff.) opsøgte Samaritanerne, skulde da ikke andre af Christendommens første Forkyndere have tænkt paa Brødrene hiinsides Euphrat og Tigris, i Assyrien, Parthien og Medien? Dog, vi have ogsaa udtrykkelige Vidnesbyrd fra Kirkefædrene af, at navnlig Thomas skal have prædiket Evangeliet i Parthien og andre Lande i Östen, Matthæus i Medien, Addæus eller Aggæus, en Discipel af Thomas, i Babylonien, Assyrien, Persien etc.**). Jøderne i disse Egne maatte vel endogsaa være mere modtagelige for Evangeliet om Jesus som Messias, end de jerusalemske og palæstinensiske Jøder, hvis trykkende Stilling under det tunge romerske Herredømme fremfor Alt lod dem rette deres Længsel mod en *politisk* Frelser. Vi besidde i vor Canon i det Mindste eet Skrift, *Jacobi Brev*, udtrykkeligen bestemt til „de tolv Stammer i Adspredelsen“, og det er klart, at Læserne, for hvilke dette Brev blev skrevet, allerede maae have været Christne og have haft kirkelige Indretninger i Lighed med Menighederne i Palæstina og andensteds (Jac.

*) Nestorianerne have en Tradition, at Magerne, der droge til Bethlehem, skulle være komne fra Urmiah, Medernes Stad, *Grant* S. 206. slg. *Fletcher, Notes from Nineveh* II, p. 117. The three Magi, who had been miraculously guided to the humblestable of Bethlehem, where they saw and adored the infant saviour, are reckoned by the Chaldeans among their earliest missionaries; nor does this tradition seem entirely void of probability.

***) *S. Grant* S. 209 ff., hvor findes de vedkommende Citationer.

5, 14 ff.). Af selve Jöderne i Kurdistan hørte *Grant* (S. 223) den Forsikkring, at Nestorianerne vare blevne Christne umiddelbart efter Frelserens Død. Enkelte Monumenter paa peges endnu, som f. Ex. en Steen i det nordlige Assyrien, opreist til Minde for Apostelen Bartholomæus, eller, efter en anden Beretning hos Syriske Skribenter, opreist af Bartholomæus selv. I Nærheden af Urmiah-Söen findes en Kirke, der er opkaldt efter Apostelen Thomas, som her skal have standset sidste Gang för sin Reise til Indien; overhovedet bevares Thomas tiligemed hans Discipel Thaddæus i Nestorianernes særdeles höi-agtelsesfulde Erindring.

Det er ikke Hensigten med nærværende Meddelelser at give en Udsigt over de chaldæiske Christnes Historie, hvorunder hörer de Christnes Skjæbne langt udenfor Grændserne af den Landstrækning, som her tiltrækker sig vor Opmærksomhed*). Vi ville kun erindre om, hvorledes de Christne i Österland maatte udstaae haarde Forfølgelser snart af de persiske Konger, snart af de romerske Keisere, i hvis indbyrdes Krige disse Christne ofte bleve mistænkte hos Magthaverne for at tage Modstandernes Parti. Den christelige Religion udbredtes imidlertid til alle Sider, og fra Chaldæerne udgik Missioner indtil Tartariet og China. Til den Tid, da Araberne underlagde sig de store Landstrækninger i Östen og overalt udbredte Islams Tro, var den chaldæiske Kirke en betydelig Magt, som selve Chaliferne respekterede, og under den Yndest og Beskyttelse, som flere af disse Fyrster viste mange enkelte af dens Tilhængere, hvis Lærdom og Talent havde ladet dem vinde indflydelsesrige Stillinger, blomstrede de christne Skoler (Edessa, Nisibis, Seleucia) og Kirker. Blandt deres Missioner har ingen naaet saa stor Navnkundighed som den i Turkistan og Tartariet, hvor den fabelagtige Præstekonge *Johan* skal have hersket, hvis Magt og

*) Foruden mange andre Steder vil man finde udförlige Remarks on the ecclesiastical History of the Chaldeans i *Fletcher's Notes from Nineveh*, Vol. II Ch. VI--VIII p. 115--156.

Rigdom de orientalske Christne, ligesom for at trodse Occidentalerne Overmod, fandt lige Interesse i at udsmykke paa den meest phantastiske Maade*). I det trettende Aarhundrede omstyrtedes Chalifernes Herredømme ved Mongolerne. Af en Liste over de 25 Metropolitanbiskopper, som stode under Chaldæernes Patriarch ved den Tid, da Hulaku Khan indtog Bagdad (1258), og som Layard har meddeelt i sit Værk *Nineveh and its Remains* I, p. 256—57, vil man kunne danne sig en Forestilling om Christendommens Udbredelse og den chaldæiske Patriarchs Betydning i Asien. Men fra nu af blev den chaldæiske Christenhed indskrænket meer og meer, og ved de blodige Forfølgelser af Tamerlan, Islams fanatiske Tilhænger, led den christne Kirke i Chaldæa, Assyrien og Mesopotamien et saadant Nederlag, at der efter A. 1413 næsten ikke omtales Christne udenfor det bjergige Kurdistans Grændser. Patriarchens Sæde, som fra Bagdad var bleven forflyttet til Mosul, blev atter, for større Sikkerheds Skyld, flyttet til det mere utilgængelige Julamerik. De faa chaldæiske Christne, som endnu bleve tilbage paa Sletterne, bleve ikke blot udsatte for Musselmændenes raa Voldsomheder, men ogsaa givne til Priis for pavelige Emisariers Proselytiver. Indre Stridigheder mellem de chaldæiske eller nestorianske Christnes Patriarchfamilier understøttede de romerske Katholikers Planer, og uagtet — som ovenfor er blevet bemærket — Foreningen med Rom forsaavidt endnu kun har viist sig mere nominel end reel, som Folket endnu stedse bevarer den gamle Liturgie, de gamle Ceremonier, Fester og det gamle Sprog i sine hellige og asketiske Böger, vil det dog blive vanskeligt for disse Christne at modstaae de Fordringer, som den romerske Kirke efter sit Princip maa gjøre, og til hvis Iværksættelse det har en Magt til sin Tjeneste, som er den østlige langt overlegen.

Protestantiske Christne kunne ikke andet end betragte den chal-

*) S. Neander, Kirchengesch. 5 B. I S. 85 ff. Slg. Gieselers Bemerkungen über den Priester Johann i *Theol. Stud. u. Krit.* 1837, 2 H.

dæiske Kirke med saameget større Deeltagelse, som de ved at finde denne i Overeensstemmelse med deres egen Kirke finde en ny Bekræftelse for dennes Lighed *med* og for den romerske Kirkes Afvigelse *fra* den oprindelige Christenheds Lære og Skikke *). Naturligviis maa man ikke oversee, at i Virkeligheden lader sig ogsaa hos Nestorianerne paapege mangan Overtro og megen Raahed, som kun lidet svarer til den rene evangeliske Tro; men det Smuds og Stöv, som ved Ulykke og ugunstige Tidsforhold har klæbet sig paa det oprindelige faste og hvide Marmor, lader sig let kjende og adskille fra dette.

Den Troesbekjendelse, som den nestorianske Kirkes Fædre have vedtaget, og som endnu to Gange dagligen oplæses kaldes i deres Bøger: „Den Tro, som blev fastsat af 318 hellige Fædre, der vare forsamlede i Nicæa, en Stad i Bithynien, i Kong Constantin den Frommes Tid, med Hensyn paa Arius, den Vantro og Forbandede;” — og lyder saaledes:

„Vi troe paa een Gud, den almægtige Fader, alle synlige og usynlige Tings Skaber;”

„Og paa een Herre Jesus Christus, Guds Søn, den Eenbaarne, avlet af Faderen för alle Ting, som ikke blev skabt, men er den sande Gud af den sande Gud, af samme Væsen som Faderen; ved hvis Hænder Verden og alle Ting ere skabte; som blev Menneske for vor Skyld og formedelst vor Frelse nedsteg fra Himlen og blev Kjöd ved den Hellige Aand og blev Menneske, undfangen og födt af Jomfru Maria, og led og blev korsfæstet i Pontius Pilatus's Dage, og döde og blev begravet, og som opstod paa den tredie Dag overeenstemmende med Skrifterne og steg op til Himlen og sidder ved sin Faders

*) Allerede *Mosheim* gav de nestorianske eller chaldæiske Christne det Vidnesbyrd: *Laudi ceterum huic familiæ est, quod omnium Christianorum in Oriente viventium maxime a superstitionibus plurimis, quæ Græcos et Latinos invaserunt, puram sese servavit. Institut. Hist. Eccl. Sæc. XVI. Sect. III. P. I. § XV.*

höire Haand, og som skal komme igjen og dømme Levende og Döde;”

„Og vi troe paa een Hellig Aand, Sandhedens Aand, som udgaaer fra Faderen, Aanden, som giver Lys;”

„Og paa een hellig og almindelig Kirke;”

„Vi anerkjende een Daab til Syndernes Forladelse og Legemets Opstandelse og det evige Liv*).

Man vil see, at dette just ikke er den Troesformel, som blev opsat paa Conciliet i Nicæa, men man vil heller ikke finde, at der i dens Indhold er nogen Grund til den Anklage for Hæresie, hvilken den romerske Kirke oplöfter mod Nestorianerne eller de chaldæiske Christne, som ikke ville anerkjende Pavens Supremat. Hvad der imidlertid nærmest skulde retfærdiggjøre hiin Beskyldning, er hine Christnes Billigelse af Nestorii Lære om Christi Person, idet de beskyldes for at statuere ikke blot to Naturer, men to Personer i Christus. Alligevel erklære de sig dog herom paa en Maade, der, forsaaavidt man ellers kan forstaae deres temmelig forvirrede Raisonnements over denne Gjenstand, synes at antyde, at de kun bruge Ordet *Person*, i samme Betydning som vi Ordet *Natur***).

Allerede i det Foregaaende har der været Anledning til at bemærke, at Nestorianerne vægre sig for at tillægge Jomfru Maria de Titter og den overdrevne Hylding, som har været en Kilde til saamange af den romersk- og den græsk-katholske Kirkes overtroiske Meninger og Skikke.

Af Billeddyrkelse ere de — hvorpaa deres israelitiske Herkomst ogsaa turde have haft en væsentlig Indflydelse — saa

*) *Layard* I, 262. *Fletcher* II 132 f.

**) *S. Mosheim. Instit hist. eccl. IV. Sæc. XVI, Sect. III. P. I. § 15. Slg. Layard* I, 262. *Fletcher* II, 150 ff. (slg. 178: The surviving Nestorians still hold in words the same creed which was promulgated by Bar Sumas and his followers, though it may be doubted, wether they enter into, or comprehend its subtilties. But the whole of both clergy and laity are so deeply immersed in ignorance, that they are scarcely capable of defending or explaining their doctrines.)

store Fjender, at, naar een eller anden papistisk Missionair har foræret en Nestorianer et Crucifix, har man seet denne afrixe Christusfiguren og kaste den bort, medens han ærefrygtsfuld trykkede Korset til sine Læber*). Korset og dets Betegnelse betragtes med saameget større Ærefrygt og Hengivenhed, som det tjener disse blandt saa mange Vantroer og Fiender adspredte Christne til Broderskabs Symbol. De forkaste Transsubstantiationslæren, men, dersom man kan slutte fra nogle af deres ældre Skribenter, som have omhandlet denne Gjenstand, antage de en virkelig Tilstedeværelse af Christi Legeme og Blod i Nadveren.

Baade Brødet og Vinen uddeles ved Nadverens Forvaltning, og Personer af enhver Alder tage Deel i dette Sacrament.

Utydelig og ubestemt er deres Lære om Sacramenternes Tal og Natur. Syetallet har vedligeholdt sig fra meget gammel Tid indtil denne Dag; men hvilke de syv Sacramenter ere, synes Ingen at have noget bestemt Begreb om, end ikke Patriarchen og Geistlige, som bleve spurgt derom af de Reisende. Confirmation findes saa nøie forbunden med Daaben, at den synes at udgjøre en væsentlig Deel af denne. Hemmeligt Skriftemaal blev eengang holdt for et Sacrament, men er nu kommet af Brug, hvor ikke Underkastelsen under Paven atter har indført det. Ogsaa er det tvivlsomt, om Ægteskabet betragtes som et Sacrament. Ikke mindre end 62 Slægtskabs-Grader opregnes hos Ebed Jesus som Hindring for at indgaae Ægteskab. Dog ere nu disse Bestemmelser meget mindre strængt overholdte. Patriarchen kan udtale Skilsmisdom mellem Ægtefolk og er den eneste Dommer over Grundenes Tilstrækkelighed.

Ordinationen er et Sacrament. De have tre Klasser Geistlige: Biskopper, Præster, Diaconer med Over- og Underafdelinger (Patriarch*), Metropolitan — Archidiaconus — Subdia-

*) *Fletcher*, Notes from Nineveh I p. 353.

**) Titelen *Patriarch* blev først antaget af Nestorianernes *Katholikos*, da de løsrev sig fra den antiochenske Stol efter Conciliet i Ephesus 431.

conus og Oplæser eller Sanger). Den tidlige Alder, som er indrømmet til Ordination, har altid været en Bebreidelse, der er gjort den chaldæiske Kirke, og hvorved den baade fjerner sig fra alle andre Kirker og fra sine egne Statuter. De Geistlige af lavere Grader, Archidiaconus deri medregnet, have Tilladelse at være gifte; i tidligere Dage var denne Tilladelse ogsaa udstrakt til Biskopperne ja endog til Patriarchen.

Den nestorianske Patriarch bliver valgt af een Familie, og denne Arvelighed i Præstedømmet frembyder saaledes atter Lighed med de gamle Israeliters Institutioner. Moderen til det Barn, der er bestemt til den nestorianske Kirkes Overhoved, maa nogle Maaneder før dets Fødsel afholde sig fra Kjødspise og al animalsk Føde. Patriarchen selv nyder aldrig Kjød. Vegetabilier og Melk udgjøre hans Næring. Han bærer altid Navnet Shimon (Shamon) eller Simon, medens hans Rival, Patriarchen for de Pavens Overherredømme anerkjendende Nestorianer eller Chaldæer, altid antager Navnet Jussuf eller Joseph.

De Geistliges Indkomster ere meget ringe; men de ere afholdte og ærede af deres Menighed, som fortroe sig til dem baade i aandelige og verdslige Anliggender.

De nestorianske Munke føre et strængt tarveligt Liv, ere tildeels meget uvidende, men fromme og arbejdsomme*).

Omstændighedernes Magt og de muhamedanske Herskeres Charakter har indført mange Forandringer i de østlige Christnes og derfor ligeledes i Nestorianernes huslige Liv. Saaledes har den Behandling, som Qvindekjønnet almindeligen er under-

*) „Under min hyppige Omgang med dem — siger *Fletcher* I, 355 — har jeg aldrig kjendt nogen af dem, som var en Hykler eller hengiven til Udsvævelser i Smug, to Træk, som ellers antages uadskillige fra Munkevæsenet. Jeg har ofte seet disse Mænd tage til Takke med en Føde, som den ringeste engelske Arbejder ikke vilde røre. Jeg har hørt dem istemme Lovsange til Gud paa Tider, hvor engelske Sognepræster og Vicarer laae i dyb Søvn eller vendte hjem fra Besøg, og jeg har seet dem grave i deres smaae Hauger, saa at Sveden strømmede ned ad dem.”

kastet i Orienten, ogsaa yttret sin Indflydelse hos de Sidstnævnte: Qvinderne, skjönt ikke i den Grad underkastede Mændenes despotiske Luner som deres muhamedanske Söstre, nyde dog langt fra nogen omhyggeligere Opdragelse. Faa af dem kunne læse, og ere saaledes berövede en Leilighed til Dannelse, der har staaet Mændene aaben og været af stor Betydning, da den östlige Kirke ikke kjender det romerske Forbud, som lukker den hellige Skrift for Lægfolk. De kurdiske og muhamedanske Stammers fjendtlige Angreb, Udelukkelsen fra Samqvem med mere dannede og oplyste Christne, Fattigdom og andre ugunstige Forhold have i mange Henseender bidraget til at fortrykke og forvilde de nestorianske Christne. Hensyn hertil, i Forening med det Önske, at sætte Grændse for de pavelige Emissairers Indflydelse, bevægede det protestantiske Missionsselskab i Newyork til at henvende sin Opmærksomhed paa disse Egne. Det forhen omtalede Seminarium i Urmiah udfoldede ogsaa i nogle Aar en Virksomhed, som skal have været til stor Velsignelse, og, som vi have hørt af Grants Beretning, udstrakte sig ogsaa til Nestorianerne i Bjergegnene. De Mænd, som overtog denne Gjerning, vare i Almindelighed agtede for deres Fromhed, Redelighed og forstandige Tænkemaade og, medens de i deres Skoler nnderviste og opdroge Ungdommen, søgte de ved Udbredelsen af Bibelen og nyttige Skrifter, ved Anlæggelse af et Bogtrykkeri og ved lignende Anstalter at virke til Oplivelse og Udbredelse af evangelisk Christendom *). Men kun kort Tid forundtes det at fortsætte saa menneskekjærlige og christelige Bestræbelser, da pludselig, som om Mörkets Fyrste havde opbudt alle Havesygens, Fanatismens, Grusomhedens værste Aander til at forstyrre den Fare, der truede hans Magt,

*) The American missionaries were most zealous and worthy men; and had their plans succeeded, I have little doubt that they would have conferred signal benefits on the Nestorian Chaldæans. *Layard* I, 179. The American Missionaries have generally proved themselves men whom every one must respect for their sincerity and piety. *Fletcher* I, 363.

et uventet Slag bragte den største Jammer og Elendighed over det christne Folk, hvis Vel havde været Gjenstanden for dets protestantiske Brødres opoffrende Omsorg, og tilintetgjorde Virkningen af et Forsøg, der havde lovet meget glædelige Frugter.

4.

I Begyndelsen af Juni 1843 udbredte sig Rygter af ildvarselende Natur fra Tiyaris-Nestorianernes Gebeet og naaede Mosul. Forskjellige Flygtninge, som havde undsluppet Kurdernes morderiske Angreb, berettede, hvorledes deres Land var bleven en Skueplads for Vold og Blodbad. Tidenderne forværedes dagligen, og der hørtes endelig, at Patriarchen selv med en Mængde Geistlige og Andre af hans Hjord, var paa Veien til Mosul, i den Hensigt, at stille sig under de europæiske Consulers Beskyttelse og anraabe den brittiske og franske Regerings Intercession hos den Osmanniske Port *).

Nordvest for Mosul i Byen Jezirah havde Beyen *Beder Khan* grundet sig en ikke ringe Magt og Anseelse, saa at han kun af Navn erkjendte Paschaen af Ærzerum som Overherre. Han beskrives som en Mand ikke uden Talenter, men af endnu større Ærgjerrighed og Herskesyge, en Slags orientalsk Cromwell, der ved sin fanatiske Iver for Koranen og sit glødende Had til de Christne havde vundet Indflydelse hos bigotte Kurder og deres Mollaher, ved hvis Smigrerier det Haab blev næret hos ham, at oprette et aldeles uafhængigt kurdisk Kongerige. De christne Stammer i Bjergegnene vare ham imidlertid ikke

*) Saaledes *Eugene Flandin* i hans Artikel *Voyage Archéologique à Ninive* i *Revue des deux mondes* 1845 Jan. p. 1094. *Fletcher* i sine *Notes from Niniveh*, II, 322 omtaler kun Englænderne og deres Vice-Consul som dem, til hvilke Nestorianerne henvendte sig og fik Hjælp. Men efter Flandins Beretning var det gennem den franske Consul *Botta* og Ministeren *Guizot*, at der blev skjænket de Ulykkelige den første virksomme Hjælp.

mindre en Hindring for dette Önskes Opnaaelse, end deres Eiendom vare en Gjenstand for hans og andre kurdiske Hövdingers Havesyge og Misundelse. Beder Khan udsögte den ovenomtaledede Emir af Hakkari, *Nurlah Bey*, til sin Allierede, der deelte det samme onde Sindelag mod de christne Nestorianer; og Rygtet sagde, at Paschaen af Mosul, imod Löfte om at dele Byttet, ligesaalidt var uvidende om de to kurdiske Hövdingers Planer, som hans Broder, Paschaen af Ærzerum, der dog senere nægtede at have nogen Deel deri. Efterat have aftalet deres Operationsplan, faldt det Beder Khan og Nurlah Bey ikke vanskeligt at finde et Paaskud i een af de hyppige Stridigheder mellem Kurderne og Nestorianerne til uformodentlig, under Paaberaabelse af en Ordre fra Paschaen i Ærzerum, at overfalde Nestorianerne fra forskjellige Sider paa eengang, og, da disse netop til hiin Tid ikke vare forberedte paa nogen egentlig Krig, bleve de et let Bytte for Fienderne, hvilke kun ophidsedes end mere ved den tappre Modstand, som enkelte Mænd og adspredte Hobe stillede imod Röverne. Med en Grusomhed, som selv i Orienten vakte Forfærdelse, forfulgtes og myrdedes de ulykkelige Nestorianer i hundrede og tusendeviis. Layard (I, 173) angiver Tallet paa de dræbte Beboere i Tiyyaris Districtet til 10,000. Qvinder og Börn slæbtes bort som Slaver eller myrdedes og mishandlede paa den meest oprørende Maade. En Mængde enkelte Træk af den Grusomhed og Trøløshed, hvormed denne Krig blev fört fra Kurdernes Side, til hvilke den Tapperhed og Standhaftighed dannede en glimrende Modsætning, som blev viist af enkelte Mænd og Qvinder blandt Nestorianerne, vil man kunne læse adspredte hos de ovenfor omtalede Skribenter; og disses Taushed om Afskyeligheder, hvorom de kom til Kundskab, vækker endnu større Rædsel, end hvad de fortælle*). Dersom Forsvaret var blevet ledet med

*) There are circumstances connected with the massacre of the Nestorians most painful to contemplate, and which I willingly forbear to dwell upon.

Enhed og Forstand, vilde de modige og haardføre Bjergboere dog neppe være blevne nødte til at vige for Overmagten; men en Förer manglede. Patriarchen Mar Shimon havde ikke Talent nok til en afgive en saadan, og de nestorianske Maleks vare som sædvanligen Hövdinger for Bjergstammer just ikke tilbøielige til at underordne sig nogen enkelt af deres Lige. Overalt tændte Fjenderne Landsbyerne i Brand, ödelagde Hauger og Viingarde, nedbröde, vanhelligede og forstyrrede Kirkerne. Med en liden trofast Hob, som ikke vilde forlade ham, flygtede Patriarchen fra eet Sted til et andet, indtil han endelig naaede Mosul, ledsaget blandt Andre af den ovenfor omtalede Præst Abraham og to af sine Brödre. Mar Shimons Moder og een af hans Brödre faldt derimod i Kurdernes Hænder, som med det vildeste og afskyeligste Barbari behandlede deres Fanger, tilsidst huggede den gamle Kones Legeme i fire Stykker og kastede det i Zabfloden*). Efterat Patriarchen havde forladt Tiyarisdistrictet, var Tegnet givet til en almindelig Flugt fra Bjergene ned til Sletterne. Snart var hele Omegnen ved Mosul fyldt af Mænd, Qvinder og Börn, bedækkede med Saar, udmattede af Hunger og Træthed. De Christne i Mosul sögte at lindre de Ulykkeliges Skjæbne, saa godt de formaaede, modtog dem i deres Huse, födte og klædte mange af dem; navnlig roses den engelske Vice-Consul *M. Rassam* og Dr. *Grant* for deres menneskekjærlige Iver. Den Sidste blev selv eet af Offrene for Nurallahs og hans Bundsforvantes Skjændselsdaad. Der udbrød nemlig som en Følge af Flygtningernes Lidelser og Mangel paa de første Fornödenheder en smitsom Sygdom iblandt dem; Grant blev under sin Omsorg for de Ulykkelige selv angreben af denne Typhusfeber, som endte hans Liv i Aaret 1844*).

*) Fletcher I, 329.

*) S. Layard I, 179 siger, at han överhovedet altid hörte de americanske Missionairer, men fornemmelig Dr. Grant omtalt af Tiyaris-Nestorianerne i Udtryk af den dybeste Höiagtelse, som næsten gik til Tilbedelse.

Ved denne Tid var det, at den franske Consul *Botta* havde begyndt Udgravningerne ved Khorsabad, til hvis Fortsættelse der nu tilbød sig en Mængde Arbeidere, som vare glade over her at kunne have Udsigt til dog at erhverve deres Underholdning, indtil der mulig kunde vise sig Haab om at vende tilbage til det Hjem, hvorfra de vare blevne fordrevne, og hvor deres Boliger og Eiendom vare blevne dem berövede. *Botta* og senere *Layard* vare atter paa deres Side meget tilfredse ved i disse Bjergboere at vinde Arbeidere, hvis Styrke og Udholdenhed i Forbindelse med deres Ædruelighed og Lærvillighed gav dem et stort Fortrin fremfor Arabere og Andre, af hvis Tjeneste de ellers maatte gjøre Brug, og som ingenlunde altid afgave de dueligste Subjecter netop ved et Foretagende, som det, hvorom der her handlede.*)

*) *E. Flandin, Voyage archéologique à Ninive, Rev. d. d. m. 1845. p. 1095.*
 „Lorsque j'arrivai à Mosul j'y trouvai les débris des familles nestoriennes pleurant leurs misères et la perte de leurs plus braves enfans. Les aumônes suffisaient à peine à leur existence et tous, pâtres et laboureurs, ne trouvaient pas à employer leurs bras dans une ville peuplée de marchands et de soldats. Résignés, sans être ébranlés dans leur foi, malgré les douleurs dont Dieu avait permis qu'ils fussent accablés, ils attendaient qu'il plût à la Sublime Porte de décider de leur sorte. Leur rendre justice et chatier leurs ennemis eût été contraire aux principes du Koran, et d'ailleurs leurs féroces adversaires s'étaient toujours rendus assez redoutables aux paschas pour que le gouvernement turc n'osât pas leur demander compte d'une agression injuste, ni même de massacres qui revoltaient l'humanité. Réduits à gemir, les Tiaris attendaient, sans prévoir quelle fin auraient leurs maux, quand le besoin, où nous étions de bras laborieux, nous fit songer à eux. Robustes, aussi sobres que dociles, ces montagnards nous promettaient une pépinière d'ouvriers infatigables. Nous en primes un grand nombre, et soulageâmes d'autant leurs familles qui eurent aussi de plus grosses parts dans les charités qu'eux leur faisaient les consuls et les Mossoulis." etc. Slg. *Layard* 1, 329: „The Arabs were selected to remove the earth — they were enable to dig; this part of the labour required stronger and more active men; and I chose for it about fiftig Nestorian Chaldeans, who had sought work for the winter in Mosul, and many of whom, having already been employed, had acquired some experience in excavating. They went to Nimroud with their wives and families" etc. Slg. ogsaa de interessante Træk, som *Layard* fremstiller i Skildringen af Arabernes og Nestorianernes Forhold til deres Familier, S. 359 ff.

Endelig lykkedes det dog den engelske Gesandt i Constantinopel *Sir Stratford Canning* at bevæge den Ottomanniske Port til at skjænke det afskyelige Overfald paa Nestorianerne sin Opmærksomhed. Beder Khan var just ikke Gjenstand for nogen særdeles Yndest i Stambul, og Muhamed Pascha i Mosul havde ved sine Udsugelser vakt saa mange Klager, at man tænkte paa at gjøre Sultanen deelagtig i hans fyldte Skatkamre. Imidlertid er det ikke Tyrkernes Natur at forhaste sig. Først langt om længe blev da endelig en Commission, hvori den engelske Vice-Consul fik Plads, sendt til at undersøge Sammenhængen med de i Kurdistan forefaldne Begivenheder. Paschaen af Mosul blev ved Döden unddragen den paatænkte Undersøgelse; hans Skatte tilkjendtes den tyrkiske Regjering, og hans Familie fik Ordre at drage til Constantinopel, hvor der udsattes en ringe Pension til dens Underholdning.*) Hvorledes Forhandlingerne i den første Tid bleve førte med Beder Khan og de andre Kurdiske Hövdinger, derom meddeles ikke noget Nöiere i de ovennævnte Reisesendes Beretninger. Kun maa man slutte sig til, at Röverne bleve nødte til at lösgive endeel af Fangerne, ved hvilken Leilighed atter *M. Rassam* indlagde sig Fortjeneste af Nestorianerne.

I Selskab med denne Mand og nogle andre Ledsagere var det, at *Layard* i Slutningen af August og Begyndelsen af September 1846 foretog sit Besög ind i Bjergegnene, hvilket han har beskrevet i Sjette og Syvende Capitel af sit Værk *Nineveh and its Remains*. Man læser denne Beskrivelse, der er udfört med en sand Mesterhaand, som en Slags moderne Odyssee, hvis idylliske Scener vexle med Skildringer af det Kurdiske Rövertog, som gjøre et endnu dybere Indtryk end Rædslerne i Kyklopens Hule. Vi ville kun opholde os ved Enkeltheder, som staae i een eller anden Forbindelse med hvad der ovenfor i denne Artikel er blevet meddeelt.

*) *Fletcher*, 1, 337 ff.

I Landsbyen Kaloni eller Kalezoni blev Layard modtagen med stor Gjestfrihed og glædede sig over den Velstand og Reenlighed, der udmærkede dens Beboere, hvilke hørte til en Stamme, som havde været lykkelig nok til at undgaae de Plagerier og Udsugelser af Tyrkerne, for hvilke de christne Beboere af Sletterne nærmest Mosul havde været udsatte. Folket i Bebozi hørte til de chaldæiske Christne, som vare blevne underlagte Paven og om hvis Conversion vi i det Foregaaende (S. 118) have meddeelt Layards Beretning. Under sit Ophold her hørte Layard, der anstillede sig som om han sov, en ivrig Disput blive ført mellem en nestoriansk Christen blandt sine Ledsagere, som i længere Tid havde opholdt sig hos Patriarchen i Julamerik, og nogle af de til den romerske Kirke overtraadte Christne. Efterat Fordelene ved at erkjende Pavens Supremat vare blevne debatterede, tog Striden meer og meer saa heftig en Vending, at den ommeldte Nestorianer udbrød: „Paven kan være saa nyttig han vil, men hvad mig angaaer, vil jeg ikke bytte ham for mit Asen!“ — en Forhaanelse, der truede med Udbrud af Fjendtligheder, som tvang Layard til at lægge sig mellem de Stridende og at tage Afsked. Reisen gik i Begyndelsen gjennem de samme Byer, som ovenfor ere beskrevne i Anledning af Grants Besög hos de nestorianske Bjergboere. Jo dybere Layard kom ind i Tiyaris Districtet, desto flere og sørgeligere Spor viste der sig af Kurdernes Udaad: faa Indvaanere vare blevne tilbage i de enkelte Hytter, som vare blevne staaende, og, trods Spor af Landets Frugtbarhed, saae man dog overalt Fattigdom, paa Grund af den foregaaende Forstyrrelse. Paa Veien modtog Layard Besög af Abdul Sunnitbey, der havde deeltaget i Beder-Khans Forfølgelse mod de christne Bjergboere; og, understøttet af sine Anbefalings skrivelser fra de tyrkiske Autoriteter i Mosul, kunde Layard vove at gjøre ham Bebreidelser, fordi han ikke havde tidligere indfundet sig til at hilse paa ham. „Thi for en Kurde“ — siger han — „er man kun sikker, saalænge man kan holde ham i Troen, at han

har sin Overmand eller sin Lige for sig". — I *Asheeta* bleve Layard og Rassam modtagne med stor Jubel: Mænd, Qvinder og Börn omringede dem, kyssede og omfavnede dem, i taknemmelig Henrykkelse over den Hjælp, de havde ydet de nestorianske Flygtninge i Mosul; Layard traf her flere af sine forrige Arbeidere, som lod bringe Frugter og Spisevarer til de ankomne Gjæster, under hvis Ophold to nestorianske Præster traadte ind i Huset: ved disses Ankomst reiste hele Forsamlingen sig, løftede Turbaner og Huer ærbødigen fra Hovedet og kyssede de Geistliges Hænder. Ivrigen forespurgte Alle sig om Mar Shimon, Patriarchen. Layard fremtog et Brev fra denne, som Præsterne først kyssede og lagde paa deres Pande; derefter gik det rundt til de fornemste Mænd under samme Ceremonie. Endelig blev det forelæst høit ved een af Præsterne, hvorpaa alle de Nærværende udbrøde i höirøstede Raab for Patriarchens Velgaaende og fornyede Velkomsthilsener til de Fremmede. Man erfarede her, at Beder Khan stod i Begreb med at ville gjøre et nyt Angreb, som dennegang skulde gjælde Tkhomadistrictet. Alligevel fortsatte Layard sin Vei, hvor han ideligen stødte paa Ruiner, afhuggede Træer, afskaarne og udtørrede Vandløb, som forhen havde vædet Hauger, hvilke nu vare forstyrrede; han beundrede de Spor af Flid og Industrie, som endnu havde bevaret sig midt i Ödelæggelsen, ligesom han ogsaa traf Beboerne atter i Begreb med at bebygge og dyrke Landet. Dog var Fattigdommen og Mangelen saa stor, at de maatte hjælpe sig med Byg og kun paa Helligdage nøde noget bedre Brød med Smör. Qvinderne vare virksomme baade i og udenfor Husene; ligeledes saae man Præsterne tage Deel i det fælles Arbeide. Ved Kirkerne, som man atter var i Begreb med at opføre, fandt Layard stundom Indgangen saa lav, at man næsten maatte krybe ind paa Hug — en Forholdsregel, som sigter til at forhindre Musselmændene fra at føre deres Heste og Lastdyr ind og opstalde dem der. Böger og Skrifter som tilhørte Kirkerne, vare, forsaavidt de ikke vare blevne

skjulte paa sikre Steder i Overfaldets Tid, sönderrevne og adspredte ligesom Kirkens Prydelser. I Zaweetha, hvor de Reisendes Ankomst blev ventet, modtoges de af unge Piger, som bare Frugter ud til dem i Kurve, under Anförsel af en ung Pige, der havde fundet Beskyttelse i Rassams Huus; de kappedes om at omringe og kysse deres Velgjörer paa begge Kinder, medens Höiagtelse for hans Ledsager, den fornemmere Reisende, ikke tillod dem at skjænke denne en saa fyrig Bevidnelse af deres Glæde.*). De fandt ogsaa her to af de faa lærde nestorianske Præster, af hvilke den ene, Kasha Kana, med sædvanlig Ceremonie forelæste Patriarchens Brev. Patriarchen blev anset som en Slags Fange i Mosul, og hans Tilbagekomst imödeseet med stor Længsel af hans Hjord, der, selv hvor de nedrevne og forstyrrede Kirker atter vare blevne opbyggede, ikke vilde benytte disse, förend de vare blevne indviede paany af Patriarchen. Kasha Kana, som befandt sig paa en Rundreise omkring i Byerne, förte adskillige Haandskrifter med sig, hvoriblandt eet Værk i to Bind, som han skattede særdeles höit og hvoraf han oplæste endeel af Indledningen, som handlede om Sprogenes Philosophie og Natur. Denne Geistlige havde et saare ærværdigt Udseende;**) hans hvide Skjæg faldt langt ned paa Brystet, men hans Klæder vare i saa daarlig Tilstand, at Layard gav ham nogle Törklæder, hvoraf Kasha Kana dog kun anvendte endeel til sin egen Persons, de andre bestemte han til Kirkens Prydelse. Kashaen blev betragtet som Folkets Læge, Philosoph, Viismand, og behandlet med stor Höiagtelse. Paa Veien gennem Landsbyen forlode Qvinderne deres Dörtærskel og Börnene deres Lege, for at ile hen og kysse hans Haand. Under Reisens Fortsættelse viste man Layard snart disse, snart hine udhængende Klippestykker og andre vanskelig tilgængelige Steder, hvor ulykkelige Nestorianere havde taget deres Tilflugt, men hvor de kun vare blevne Offre for

*) Layard 1, 183.

**) Ogsaa *Ainsworth* omtaler Kasha Kana paa samme Maade.

deres Morderes endnu grusommere Mishandlinger og Slagteri. Jo længere de kom mod Östen, desto mere var Beder Khans forventede Angreb paa Tkhoma Gjenstanden for den almindelige Omtale. Man beregnede, hvorvidt det vilde være muligt for den truede Stamme at gjøre Modstand. Folket i Tkhoma var i sin Tid blevet nødt til at drage mod Kurderne, da Nurlah Bey og Beder Khan overfaldt Tiyariserne; men man vidste, at de vare blevne tvungne dertil og yttrede sig derfor om, at man maatte tilgive dem, da Hakkarihövdningens Grusomhed ikke havde tilladt dem at unddrage sig. I *Tkhoma* viste den større Velstand i Bolig og Klæder, at Indvaernerne hidtil havde undgaaet Kurdernes Plyndringer. Men nu frygtede de den Skjæbne, som de forudsaae: Alle vare sysselsatte, Mændene med at berede Krudt og Vaaben, Qvinderne med at nedgrave hvad Kostbart, de havde, paa sikke Steder. I Kirken samlede Præsterne Böger og de hellige Kar for at skjule dem i Bjergene. Blandt Manuskripterne saae Layard mange gamle Ritualer, Bönneformularer og Oversættelser af bibelske Böger. Om Söndagen overværede Layard Gudstjenesten. De to Præster fungerede i Embedsdragt. Ceremonierne vare faa og simple. En Deel af Skriften blev forelæst og fortolket af Kasha Hormuzd i Bjergboernes Dialect*), — den anden Præst sang Bönnerne, medens Forsamlingen knælede eller stod op og deeltog i Antiphonierne. Menighedens Medlemmer brugte Korsets Tegn, naar de kom ind, og bukkede sig, naar Jesu Navn forekom i Bönnerne. Sacramentet blev uddeelt til alle Nærværende — Mænd, Qvinder og Börn deeltog baade i Vinens og Brödets Nydelse. Efter Gudstjenestens Slutning omfavnede de, efter den ældste christne Kirkes Skik, hinanden som Tegn paa Kjærlighed og Enighed og forlode Kirken. Layard fandt denne Gudstjeneste i stor Contrast med alle de meningsløse og tildeels forargelige Ceremonier, som bruges

*) — Few understanding the Chaldæan of the book, — tilföier Layard I, 201.

af de papistiske Chaldæer paa Sletten, ligesom de billedløse Kirkevægge dannede en Modsætning til de hæslige og vanzirende Billeder, som fyldte Kirkerne i Mosul. I Indgangen til Kirken fandt de den gamle og forvoxede Nonne, hvorom vi ovenfor have talet (S. 123 Anm.). Hendes Seng stod i en Krog af Bygningen nær et Ildsted, hvor hun kogte sin Mad. Hun spurgte under megen Graad efter Mar Shimon og kastede sig om Rassams Hals, da hun hørte, at han havde levet med ham. I Tkhoma Gowaia fandtes en stor Forsamling af den hele Stamme, som raadslog om Forsvaret mod Beder Khans forventede Angreb. Selv nogle Kurder, som boede der i Landsbyen viste Sympathie for de Christne og tilbød deres Arme til Forsvar. Efter en lang Debat enedes man om at sende en Deputation til Paschaen af Mosul, hvortil valgtes to Præster, to Personer af Mallekens Familie og to af de fornemste Indvaanere. En af deres Præster opsatte et Brev, som Deputationen skulde føre med, og hvori Nestorianerne bevidnede, at de vare Sultanens troe Undersaatter og vare rede til at betale en Pengesum, eller underkaste sig hvilken anden Bestemmelse Paschaen vilde fordre. Til samme Tid traf man alle Anstalter til at sætte Dalen i Forsvarstilstand mod det fjendtlige Angreb. I Tkhoma-Distriktet vare fem nestorianske, fire kurdiske Landsbyer. Fra Tkhoma drog Layard til Districtet Bat, hvis Indvaanere, skjönt i længere Tid forskaanede for Hakkari-Hövdingens Angreb, til hvem de betalte en aarlig Sum, dog frygtede for, at Anfaldet paa Tkhoma ogsaa skulde udstrækkes til dem. Deres Haab var imidlertid, at Nurlah Bey, hvis Undersaatter de nu erklærede sig at være, skulde paa Grund af sit Venskab med Beder Khan holde denne tilbage.

Layard lagde atter Tilbagereisen gennem Tiyarisdistrictet. I Dalen mellem Berwari og Asheeta stödde de Reisende paa nestorianske Christne, som kom fra Mosul, og til sin Overraskelse fandt Layard iblandt disse Præsten Abraham (Kasha Oraso, Corruption af Auraham, Abraham), der under Mar

Shimons Exil havde tjent denne som Secretair. Tre Aar vare nu næsten forløbne, siden Abraham havde maattet forlade sit Födested. Han var nu imod sine Venners Raad dragen tilbage med sin Hustru og Sön til Tiyaris. Faa Dage efter Layards Sammenträf med denne ærværdige Geistlige drog allerede Beder Khans Horder ned til Asheeta og fornyede de Scener af Vold og Blodsudgydelse, hvortil Abraham tidligere havde været Vidne; han döde af Sorg over sine Troesfællers ulykkelige Skjæbne.

Vi ville forbigaae den övrige Deel af Layards Beskrivelse over sin Reise i disse Egne og kun meddele Fölgende om Tkho-mas Skjæbne. Faa Dage efter Layards Hjemkomst til Mosul drog Beder Khan, trods Tahyar Paschas Forsög paa at hindre nye Ulykker, gennem Tiyaris-Bjergene, hvor han paa ny plyndrede og rövede. Indvaanerne i Tkhoma, opflammede af deres Maleks, gjorde nogen Modstand, men bleve overvældede af Fjendernes Mængde. Atter paafulgte de rædsomste Scener. Qvinder og Börn bleve bragte for Hövdingen, som lod dem myrde med koldt Blod. Landsbyer og Hauger bleve ödelagte, Kirkerne nedrevne. Næsten Halvdelen af Befolkningen blev et Offer for Kurderhövdningens fanatiske Raseri.

Endelig udsendte Porten en Expedition under Osman Pascha, der ogsaa i to Træfninger slog Beder Khan, saa at han maatte flygte til et Bjergfort. Han vilde have været fortabt, dersom ikke Osman Pascha havde ladet sig bevæge tif at slutte en Capitulation med ham, hvorved han rigtignok maatte forlade Kurdistan, men fik Lov at beholde sin Eiendom og at tage sin Familie og sine Tilhængere med sig. Uagtet den tyrkiske Regjering havde Osman Pascha mistænkt for at have afsluttet et saadant Forlig af egennyttige Grunde, opfyldte den dog de af ham indgaaede Forpligtelser mod Rebellen. Beder Khan blev bragt til Constantinopel og derefter sendt til Öen Candia — en Straf, som ikke stod i noget Forhold til hans utallige Misgjerninger.

Efterat Beder Khan var dragen bort fra Tkhoma, vendte nogle faa Indvaanere af de ödelagde Landsbyer tilbage. Men

Nurlah Bey, som troede, at de vidste Besked om skjult Gods. overfaldt dem pludselig og søgte ved Pinsler at faae de Ulykkelige til at bekjende, hvad han ønskede. Nogle Faa, som undkom, tog Flugten til Persien. — „Saaledes blev dette blomstrende District ödelagt”, slutter Layard sin Beretning, „og det vil vare længe, inden dets landlige Boliger atter reise sig fra deres Ruiner, og Frugterne af udholdende Arbeide igjen klæde Siderne af dets Dale.”

Det er vemodige og sorgfulde Fölelser, det er alvorlige og tungsindige Betragtninger, som næsten altid fremkaldes, naar vort Blik rettes mod hvad der tildrager sig i hine Östens solbeskinnede Egne, hvilke Forsynet smykkede med saamange Naturfortrin, medens de ved Menneskenes Skyld ere det ene Aarhundrede efter det andet blevne til Skueplads for Vold, Uretfærdighed og Undertrykkelse. Og neppe oplives Modet ved eet eller andet Phænomen, hvortil Menneskevennen knytter Haabet om muligen engang igjen at see det Lys og den Herlighed, som i Oldtiden omstraalede Asien, fortrænge Forvirringens og Vankundighedens Mörke, som i saa lang Tid har hvilet over Fleertallet af denne Verdensdeels Beboere, — förend de vakte Forhaabninger atter nedslaaes, og nye Forstyrrelser true selv de sidste Rester af et ædlere Liv med fuldkommen Undergang. Skulde det virkelig forholde sig saaledes, at Cultur og Civilisation vare bestemte til ikke mere at fæste Rod iblandt Sems Afkom, i det Mindste ikke för efter Omvæltninger, hvorved ogsaa Europa bliver dragen med ind i Asiens Forfald, og da först atter bringes tilbage ved Americas Nybyggere, blandt hvilke der allerede nu findes prophetiske Aander, som forudföle den Mission *), der er betroet den nye Verdensbeboere —? Saa meget er vist, at hvad angaaer de *Christnes* Skjæbne i Asien,

*) Medens disse Blade trykkes, finder jeg i *Dansk Missionsblad* (udg. af Pastor *Blødel*), Mai 1853, S. 40, en Efterretning, ifölge hvilken de americanske Missionairer atter have anlagt en Station i Nestorianernes Bjergegne, og Prinds *Hamsa Mirsa*, den persiske Konges Onkel, har tilsagt de americanske

viser sig den nærmeste Fremtid omgiven af saa tunge og mørke Tordenskyer, at nye Uveir med stor Ödelæggelse og Jammer til Følge maae befrygtes. Vi have ovenfor seet, hvorledes det staaer til med den christne Kirke i Östen under Osmannernes Herredöme. Selv i de Egne, der syntes meest afsluttede for fremmed Indflydelse, have Musselmændenes fanatiske Had og den romersk-katholske Kirkes Proselytisme understöttet hinanden i at udlette hvad Spor af aandeligt Liv og Frihed der var tilbage hos et af de ældste og agtværdigste Religionspartier. Den frugtesløse Kamp mod de musselmannske Tyranners Overmagt har svækket og kuet de kurdiske Christnes Mod, som snart i Lighed med deres övrige ulykkelige Brödre kun i nedrig Underkastelse ville söge at afvende de Plagerier og Uretfærdigheder, hvilke de mistvivle om at kunne paa anden Maade afværge. Imidlertid benyttes denne Tingenes Stilling af de pavelige Udsendinge til Fordeel for deres Planer. Allerede fyldes de chaldæiske Christnes Kirker meer og meer med Billeder; den gamle Christenheds frivillige og temporaire Löfter, aflagte efter indre Tilskyndelse, omskiftes med livsvarigt Coelibat og andre Munkevæsenets Forpligtelser; i det syriske Sprog udbredes romersk-katholske Bönnebøger og asketiske Skrifter med Anraabelse af Jomfru Maria og alle Helgener; det hemmelige Skriftemaal, som tidligere ansaaes for en fri Sag, er nu paalagt de papistiske Nestorianer som en Nödvendighed; ved Nadverens Administration er der indfört Formler til Indskærpelse af Transsubstantiationsdogmet, og det indviede Bröd tilbedes; den Toleranze, hvormed Nestorianerne hidtil betragtede andre christne Partier, bliver fortrængt ved forvanskede og ufordeelagtige Rygter, som papistiske Missionairer udbrede om Protestanterne og alle Akatholiker.*) For Öieblikket har Rus-

Missionairer en aarlig Gave af omtrent 200 Rbd. med Bevidnelse af sin Höiagtelse for deres Virksomhed ved Ungdommens Underviisning.

*) „Om Englænderne ere Christne,” var et Spöragsmaal, som ofte blev opkastet i Anledning af engelske Reisendes Ankomst til Kurdistan. „Jo vist ere

lands mægtige Czar gjort Fordring paa et Protectorat over Portens græsk-christne Undersaatter i Lighed med det, der er tilstaaet Frankrig for den latinske Kirkes Tilhængere. Dersøm Seiren i den Krig, der truer med at udbryde i denne Anledning, vender sig til Ruslands Fordeel, vil den romerske Kirkes Bestræbelser møde en Modstand, hvis Betydning den har lært at kjende af de senere Aars Begivenheder i Rusland og Polen. Men vil derved i Virkeligheden være vundet noget for den nestorianske Kirke? I Enkeltheder afviger som bekjendt den græsk-katholske Kirke fra den romersk-katholske; men i det Væsentlige er Overensstemmelsen saa stor, at de samme Vildfarelser og Misbrug under noget forandrede Navne og Former ere begge

de Christne," — sagde ved en saadan Leilighed en Præst blandt de papi-
stiske Nestorianere, — „og de have Kirker; men de besøge disse alene
eengang om Maaneden, og de nyde Herrens Nadvere eingang i tyve Aar.
De have Lov til at gifte sig med saa mange Koner, som de ville, og nogle
af dem have over tyve Koner. De ere et fattigt Folk, som have saa stor
en Gjæld, at de aldrig kunne betale den. De ere nødte til at laane store
Summer hos Kongen af Frankrig, som derfor har faaet et Slags Herredømme
over dem" (*Fletcher, Notes from Nineveh*, p. 191.) Ved en saadan
Leilighed meddeelte en Kjøbmand fra Aleppo sit nestorianske Auditorium
følgende Oplysning om den engelske Kirkes Oprindelse: „Der levede en-
gang i England en stor Sultan, hvis Navn var Napoleon Bonaparte. Denne
Sultan var en anden Iskander den Macedonier, og han gjorde mange af
Frankernes Konger til sin Fodskammel. Men hans Hjerter var stolt, og han
trodsede Allah. Og Napoleons Hustru var gammel, og hun fandt ikke
længer Behag for hans Øine. Da fik han at see en vis ung og deilig Pige
og vilde nu skilles ved sin Kone. Men dengang vare alle Englændere
Katholiker, og Napoleon sendte derfor Bud til den hellige Fader, Paven,
for at begjære Skilsmisse. Men Paven nægtede det og misbilligede Napo-
leons Overmod. Da svor Napoleon at hævne sig, kom med en stor Hær
og beleirede Rom, tog Paven til Fange og satte ham i et stort Taarn i
London, som er Hovedstaden i England. Men nu forenede alle Frankernes
Konger sig imod Napoleon og paaførte ham Krig, og deres Soldater kom
til London og satte Paven i Frihed; og da Paven kom tilbage til Rom,
satte han Napoleon og alle Englænderne i Ban. Men Napoleon lø i Skjæget
og sagde: „Jeg vil skaffe mig min egen Kirke." Saa gjorde han Biskopper,
og de skilte ham fra hans Kone og viede ham til den unge Pige, og nu
grundede han den engelske Kirke" (*Fletcher, a. St.*, p. 279 ff.). Man seer
let, hvorledes Historien om Henrik den Ottende og Anna Bulleyn her er
bleven modificeret.

Kirkers uadskillelige Ledsagere. Dersom derimod Porten, understøttet af Frankrig og England, trods sin indre Opløsning, opretholdes i sin Magt, har den romersk-katholske Kirke af mange Grunde de bedste Forhaabninger om Udvidelsen af sin Magt. Men hvilken Skjæbne truer de ulykkelige Christne ikke blot i hine Egne, hvilke her nærmest have tildraget sig vor Opmærksomhed, men i hele det tyrkiske Rige, medens de blodige Terninger kastes om dettes fremtidige Skjæbne? Vil Europæernes Vaabenmagt og Diplomati kunne standse de Udbrud af Vold og Grusomhed, hvortil Musselmændenes Fanatisme i saa afgjørende et Öieblik vil lade sig henrive? De nestorianske Christnes Historie i den sidste Tid giver ikke nogen Fortröstning i denne Henseende.

Selskabet modtog:

Fra Dr. Faraday.

On the physical character of the lines of magnetic force. London 1852.

Experimental researches on Electricity. Decbr. 31, 1851. April 25, 1852. London 1852.

Experimental researches on Electricity. From the philosophical transactions. Part. 1, 1852. London 1852.

Fra Mr. Grove.

On the electro-chemical polarity of gases. Januar 7, April 1, 1852.

Fra Royal Society i London.

Philosophical transactions of the Royal Society of London. Part I & II. 1852.

Proceedings of the Royal Society. Vol. VI. Nr. 83—93. 1852.

The list of the members of the Royal Society. Novbr. 30. 1852.

Fra Astronomical Observatory i Edinburgh.

Astronomical Observations made at the Royal Observatory. Edinburgh 1844. 5, 6 & 7.

Fra det Baierske Videnskabernes Akademie.

Gelehrte Anzeigen. Herausgegeben von Mitgliedern der k. Bayer. Akademie der Wissenschaften. 35 B. München 1852.

Bulletin der k. Akademie der Wissenschaften. Nr. 25—29. München 1852.